

СЛОВО

Просвіти

Без мови немає нації

slovo.prosvita.com.ua

ч. 47 (320)
24-30 листопада
2005 р.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Фото І. ПИЛИПЕНКА

ТЕМА НОМЕРА

Віднині Україна має свято, яке подарувала собі сама: кожна наступна річниця Помаранчевої революції буде йменуватися Днем Свободи і, сподіваємось, скликати на Майдан український народ. Оглядаючись у минуле довжиною в рік, пам'ятаємо натхненні обличчя і тепло, що розтопило холодні ночі і дні, чуємо мільйонноголосий хор, що виконував національний Гімн і те, невідоме донині, сяйво надії, народженої на Майдані, що освітіло всю Україну. Це було самоусвідомлення нації, самоідентифікація мільйонів українців.

Чи все задумане й виголошене тут збулося? Чи не поспішили ми масово розчаруватися, а то й зануритися в розпач?

— Я думаю, що історія ще напише про те, як відбувається очищення і демократизація суспільства, — сказала Юлія Тимошенко, улюблениця Майдану, — її слова чекали дещо напружено ті сотні тисяч киян і гостей міста, що зібралися на головній площі держави 22 листопада 2005 року. — Я хочу вам сказати, — продовжила Юлія Тимошенко, — потужні клани поспробували нас зламати, але, якщо ми одного разу встали з окопів, то вже не залишимо нашого шляху. Байдужість неможлива, коли країна очищується. І тепер питання: як ми рухаємось далі? По-перше, я хочу спростувати чутки, що Тимошенко проти Ющенка! Хіба я можу зруйнувати хоч день життя Президента, за перемогу якого боролася? Сьогодні реванш як ніколи можливий, — реванш кланових угруповань, які хочуть повернутися до влади. Ми самі дали силу й насагу Януковичу. Наступні парламентські вибори — відповідальна справа: практично ми будемо вибирати керівника держави. І якщо не буде єдності команди, якого прем'єр-міністра ми оберемо? Ми мусимо полишити нашу розслабленість. Не вірте, що Тимошенко буде боротися на виборах з Президентом. Ми, вся команда Майдану, повинні об'єднатися і боротися за перемогу.

Наше завдання — донести до кожної людини, що ми мусимо стояти разом. Сьогодні Україна інша, і політики перебувають під рентгеном суспільства. Не посади вирішують, а бажання не програти наших надбань.

Це наш другий бій, який ми повинні виграти.

Завжди мусять бути герої, які вірять у добро й готові за нього змагатися. Ні

ДЕНЬ СВОБОДИ НА МАЙДАНІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

нам, ні світу не буде соромно за нашу Помаранчеву революцію: підніміть голови і розправте плечі, — ми робимо Україну!

Юлю Тимошенко палко вітав Майдан, що уважно вслухався в кожне слово минулорічних польових командирів. І хоч кожен із них говорив про надію на єдність, не можна було не помітити вражаючої відмінності цьогогорічного народного зібрання: тисячі прийшли не лише під помаранчевими та національними стягами. Цілими масивами рясніли жовто-чорні прапори "Пори", сині — Української народної партії, різні штандарти різних політичних партій і громадських об'єднань. Оця політична веселка говорила про одне: скоро вибори, і поки що політичні інтереси до електорального масиву у кожного свої.

Після традиційної музичної заставки — пісні Тараса Петриненка — слово взяв Президент України Віктор Ющенко, який вийшов на сцену разом зі своєю родиною. Він обіймав і рукоштовував привітав представників усіх політичних сил, присутніх на сцені. Майдан шаленів, як і рік тому, скандуючи "Ю-щен-ко!"

Віктор Андрійович Ющенко говорив широко й пристрасно, як ніколи, хвилюючись і дивлячись в очі Майдану. Це була промова людини переконаної, впевненої в своїй справі і своїх силах.

Промова Президента звучала не з паперу, а з глибини серця. Ось короткий виклад його виступу:

— Ми сьогодні святкуємо перші роковини української свободи. Це істинна незалежність, яка після 14-ти років прийшла на українську землю.

Кожна людина, яка прийшла на Майдан, прийшла сюди тому, що дуже любить Україну. Чи не схибили ми з своєї путі, пройшовши шлях довжиною в 12 місяців? Мій виступ буде присвя-

чений одному: вірі. Вірі в те, що ми йдемо правильною дорогою. Сьогодні ми повинні відповісти на ті питання, які хвилюють кожну чесну й порядну людину, розібратися в тому, що в країні відбувається, — без усіляких масок, акторства, — чесно сказати людям, чим живемо і що будемо робити. Кожен із нас дорого заплатив за те, що ми називаємо свободою. Я заплатив свою ціну. Заплатила свою ціну і моя мама, яка померла через кілька днів після моєї інавгурації, бо не кожна людина витримає боротьбу з бандою...

Ми тоді були єдині, рік тому. Ми знали, проти кого боремось. І коли після цього Майдану люди прийшли в службові кабінети, здобувши владу, — чому вони втратили ту етику, ту мораль, яка тримала їх тут, на Майдані, незважаючи на те, що вони належали до різних політичних сил? Ми говорили про ідеали Майдану, а сьогодні, власне кажучи, про перші уроки першої річниці українського Дня Свободи.

Перш за все, звертаюся до тих, у кого опустилися руки, хилилися голова. Друзі! Як Президент цієї країни, я стверджую: ми йдемо єдино правильною дорогою — свободи і справедливості для кожної людини.

В основі будь-якого напрямку — політичного, економічного, гуманітарного — лежать три речі: демократія, свобода, верховенство права. Рік тому ми стояли тут, щоб ці цінності утвердилися в Україні. Люди хотіли чесної влади, права вибору, верховенства права. І заради них ми пройшли цей нелегкий рік. Але пам'ятаймо, що ці цінності неможливо здобути за лічені місяці, вони творяться за довший час. Тому давайте не посипати голову України попелом!

Закінчення на с. 2

Все тільки починається

Стор. 4—5

Творці
Геноциду:
Сталін,
Молотов,
Каганович

Стор. 6

Місце
Пророка
вакантне

Стор. 3, 10

Дві правди
про УПА

Стор. 8—9

Тема
для
медитації

Стор. 15

УСЬОГО НА РАХУНКУ
ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ —
745 735 грн. 68 коп.

СОВДЕПІЯ

Кожний із голодів в Україні має своє офіційне обґрунтування. Таким для найжахливішого в світі голоду в Україні 1933 року є постанова Раднаркому СРСР і ЦК ВКП(б) від 5.V.1932 р. про план хлібозаготівель із врожаю 1932 року. У ній передбачалося за рахунок колгоспів та одноосібників Радянського Союзу заготувати 1103 млн. пудів зерна. На Україну припадала найбільша частка — 356 млн. пудів. Згадана постанова московського центру мала подвійне завдання: зерном із наших нив розрахуватися за техніку й технології з іноземними державами та розправитися з непокірними українцями. Саме ця постанова дала старт другому голоду в Україні, який тривав у 1932, 1933, 1934 роках. На хлібозаготівлю було кинуте центральний апарат, мобілізовано керівників районів, компартійних і комсомольських організацій, машинно-тракторних станцій. Повсюдно створено ударні буферні бригади, яких люди називали «бригадами по викачці хліба». Пропагандистською підмогою їм у виконанні «постанови партії та уряду» стали газети, особливо районні. Їхні шпальти залясали публікаціями про «злісних невиконавців» хлібоздач, особливо куркулів, підкуркульників, петлюрівців як контрреволюціонерів і ворогів радянської влади.

Публікації про хід хлібозаготівель наочно показують репресивні методи більшовицької влади, які призвели до масового голоду серед споконвічних хліборобів. У них немає прямих згадок (вони навмисно замовчувалися), але, знаючи технологію заготівлі зерна, зі спогадів людей, які пережили страхіття голодомору, можна встановити, що людей скоїв голод. Зокрема, незважаючи на злочинні надзусилля влади, заготівлю не вдалося виконати. Злочинним методом «викачування хліба» розв'язав руки «закон про колоски». Так люди назвали постанову вищого керівництва Союзу РСР «Об охроне имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной (социалистической) собственности» від 7 серпня 1932 року. Її підписали голова ЦВК Союзу РСР М. Калінін, голова Раднаркому Союзу РСР В. Молотов (Скрябін), секретар ЦВК Енукідзе. Згідно з нею майно колгоспів, кооперативів — урожай на полях, його запаси, тварини, кооперативні склади і магазини — прирівнювалося до державної власності. До винних «застосовувалися як засіб судової репресії» вища міра покарання — розстріл або 10 років таборів із конфіскацією майна. Засудженням за крадіжку колгоспного добра амністії не було. Влада знала, на що йшла. «Голод — не тітка», — кажуть люди. Він поже не будь-якою ціною добувати їжу. Люди верталися з поля і могли нести кілька колосків, жменьку зерна для дітей чи старих батьків. Після обшуку потрапляли до в'язниці тільки за те, що хотіли вижити.

Нинішній Тальнівський район був тоді у складі Київської області й до нього входила більша половина теперішніх сіл Катеринопільського району. У 1932—1933 рр. він змагався зі своїм сусідом, Бабанським районом, який чомусь був Вінницької області. До його складу входили теперішні села Тальнівщини — Вишнопіль, Легедзине, Тальянки. У районі видавалася газета «Колгоспник Бабанщини» як орган райпарткому, райвиконкому та райколгоспспілки. Членами редколегії були ті, хто втілював більшовицьку політику, — Товкес, Максименко, Камінський. У селі Тальне видавалася газета з наступальною назвою «За суцільну колективізацію» як орган райпарткому, райвиконкому та райпрофради.

ПОЛІТИКА ХЛІБОЗАГОТІВЛІ — ПОЛІТИКА ГОЛОДОМОРУ

Районні газети — провідники комуністичних вироків

Редагував її П. І. Шагін, потім що посаду обіймали С. Величко, М. Хмільовський. Довше за всіх редактором був Шиптенко. Хоча це на редакційну політику не вплинуло, бо не вони, а партійні органи її визначали. Кореспонденції аж пахнуть репресивним змістом, злістю, спрямованою на хліборобів із сіл району. Самі заголовки — згустки ненависті влади до людей: «Ще дужче натиснемо на куркулів», «Приховав куркульський хліб», «Засудили куркуля», «Потурають куркулеві», «Дати відсіч куркульським підпівалам», «Ось вороги радвлди» і тому подібне. Вони засвідчують, що грабування хліба почалося ще за кілька місяців до прийняття постанови — з початку 1932 року. Темпи грабунку як планової хлібозаготівлі, судячи з публікацій у газеті, із дня на день розкручувалися.

Низка кореспонденцій критикує тих керівників, які до незадачі

селах Тальнівщини. Райвиконком навіть спеціальну постанову виніс, у якій передбачалося за шість днів утворити річні фонди постачання для вчителів: хліба — борошна 18 кг на працюючого, 9 кг на утримання, олію та інші продукти. Голів сільрад зобов'язано «своєчасно видавати зарплату вчителям та взяти під постійний контроль над колгоспними і споживчими товариствами в справі забезпечення вчителів харчами та промкраном» (16.X.1932).

«Колгоспник Бабанщини» (24.XI.1932) закликав зламати опір куркуля і будь-що у листопаді «виконати хлібоплан на 100 відсотків». Хоч завдання було нездійсненним, бо по одноосібниках район ледь виконав половину плану — 50,6 відсотка. У Вишнополі хліба здали всього 34 відсотки від плану, у Тальянках — 40, а в Легедзині — 50. Окрім хліба, люди повинні були здавати і м'ясо в обов'язковому порядку. Постанова Раднаркому

Ізувіта, голову сільради Черевка та члена правління Горбаня П. знято з роботи, виключено з партії більшовиків, а справу передано до суду.

За публікаціями газети, «вихудалі коні» — то не наслідок суцільного голоду для людей і тварин, а злочинна робота ворога (газета за 10.IX.1933). І це восени, коли коней можна було пасти. Як ж тоді були люди? Через голод, а не вихудалість, у Бабанському районі на половину вересня засіяно тільки 27 відсотків площ. Навіть у передовому колгоспі «Нове життя» (Бабанка) засіяли менше половини. Із 28 корів на сівбі працювало 8. У колгоспі «Червоний сівач» (Вишнопіль) із 59 коней на сівбі працювало 18, а корів — лише 2. Усе це виявляється через «відсутність розуміння політичної ваги і значення ранньої сівби», «послаблення більшовицької пильності до класових ворогів».

Зерно з колгоспів Тальнівщини на 6.X.1932 р. майже повністю забрали — 92,1 відсотка, а в одноосібному секторі «план виконали тільки на 20,3 відсотка». Сталося це тому, що «в районі досі не натисли на куркульсько-заможні господарства, зовсім занехали роботу серед трудящих одноосібників». Газета наказово розпоряджається: «Примусити твердозавданців зараз же виконати тверді завдання». Уявляємо, як після цього в названих семи селах району запрацювали «бригади по викачці хліба», у скількох родин позабирали останнє зерно і прирекли їх помирати з голоду. А що він уже мовив людей, свідчить і те, що в колгоспі «Перемога» (с. Тальне) до середини жовтня не змогли зібрати врожай гречки на 43 гектарах. Із усіх колгоспників тільки половина здужала виходити на роботу.

Річного плану хлібозаготівлі Тальнівщина так і не виконала, не дивлячись на грабіжницькі методи. Не допомогли «червоні мітли», «ударні бригади», боротьба за червоний прапор київського заводу «Більшовик», бойовий загін міліції на чолі з Кічаєм. Не допомогла навіть постанова бюро райпарткому про конкурс на успішне вивершення хлібозаготівлі, яку підписав секретар райкому партії Ковалець. Одним із її пунктів, окрім розгортання соцзмагання, було критикування господарств та «віддавання до права» (суду). — В. М.). Послаблювати тиск на людей не дозволялося. І коли голові Піщанської сільради Бондаренку, який не доз-

волив хлібозаготівельній комісії забрати виявлене зерно, минулося, то секретарю райвиконкому Оверчуку дісталось під зав'язку. За те, що він у Мошурові трьом людям знизив грошові податки, його виключено з партії (газета за 16.XII.1932). Такий захід автоматично передбачав і судове покарання. Газета «За суцільну колективізацію» закінчила 1932 рік (№ від 31.XII) закликом: «Треба подвоїти темпи хлібозаготівлі».

Тільки одна публікація за два роки — «Сидить голодна» (газета від 8.XII.1932 р.) з'явилася в газеті, і то Яворська Ганна із села Лисича Балка виставлена як така, що приховувала хліб. Та хліб і взимку лежав на полях у покосах (газета 7.I.1933 р.). Про катастрофу, завдану голодом, довідуємося з публікації про стан тваринництва. Так, у Лоташевому в грудні із 48 коней загинуло 10; 6 конематок скинули лошат. Із 150 коней тільки одна пара робоча. У Кобриновому із 106 свиноматок залишилося 14, із 67 корів — 6.

Голод нещадно викочував людей, а газета про це і згадати не могла. Натомість друкується редакційний матеріал під криптонімом А. Ш. (очевидно, редактор А. Шиптенко. — В. М.). «Посилити класову пильність до ворога». Мимоволі постає питання: до того, хто організував голод, чи до тих людей, що від голоду помирають? У ньому йдеться про те, як у Глибочку виконали план хлібозаготівлі: «Рішуче натиснувши на класового ворога, виконавши хлібозаготівлі по секторах і за культурами, за що одержали найвищу нагороду — пересувний червоний прапор шефа Тальнівщини — заводу «Більшовик». За цією «рішучістю» стоїть державний грабунки людей і злочин їхнього умертвлення.

Зерно забрали під мітлу. Президія Тальнівського райвиконкому 16 лютого 1933 року приймає постанову про посівний матеріал. Рекомендується до 25 лютого провести збори в господарствах і засипати зерно. Тільки не пишуть, де його взяти. Чи не дивно, правда? Але за цими рядками тисячі знищених голодом людей. Стосовно тваринництва райвиконком приймає постанову 6 травня 1933 року. Відзначається, що стан коней у колгоспах незадовільний, норми годівлі не диференційовані. Колгоспникам, що працюють на полях коровами, не дають фуражу. Що ж давати тва-

Із 150 учнів 7 класів Вишнопільської школи закінчило 28

хліба «не застосовують жодних репресивних заходів». Зате відзначається робота бक्सирних бригад, куткових комісій, котрі забирали в людей хліб. Червоні валки під червоними прапорами, як ось із артілей «Лан», «Перемога» — 250 центнерів, із артілі «Велетень» — 900 пудів (газета за 7.XI.1932 р.) — везли забране, тобто награване, триумфально звітуючи партії та уряду чужої держави. І це в той час, коли люди помирили найстрашнішою — голодною — смертю.

«Колгоспник Бабанщини» 27 жовтня 1932 року повідомляв, що за планом, спущеним зверху, одноосібники повинні здати 5440 центнерів зерна, а його, план, із великими потугами виконано тільки на 44 відсотки. Тобто заготівельна комісія у селян забрала лише 2501 центнер зерна. Що в селах голодували люди, довідуємося із постанови районного керівництва, надрукованої в газеті за 30.X.1932 р., про негайне утворення в колгоспах учительських харчових фондів, щоб забезпечити нормальну роботу шкіл. У ній зазначалося: «Загрозливий стан з утворенням по колгоспах натуральних фондів вчителів, що стався внаслідок недостатнього оперативного керівництва від обласної та районних колгоспспілок». Власне, не було вказівок, аж доки через голодування не забили тривоги. Такий стан справ був і в

УСРР «Про організацію хлібозаготівлі в одноосібному секторі» узаконовувала, що за невиконання здачі м'яса сільради мали право штрафувати «в розмірі 15-місячної норми здавання м'яса». Після неї відразу пішли розправи над людьми. Так, «злісного нездавця хліба» Харитона Франчука засуджено на п'ять років таборів. Автомашину, яка приїхала у село Доброводи забирати хліб, люди не допустили до здирства. Через це голову колгоспу

Хор села Запільське на Великдень 1932 року. Для багатьох цей рік був останнім. Голод знищив красу душі, красу творіння, красу життя

Іван Черканов. Пам'ятник у вигляді статуетки часів трипільської культури на могилі Паласі і Парасі Загребельних, умертвлених голодом 1933 р. с. Тальнянки Тальнівського району

ринам, коли немає чого їсти людям. Звісно, вони не могли працювати. Так, у колгоспі “9 січня” с. Павлівка-І із 400 членів колгоспу на роботу виходило 80—90 осіб (газета 13.V.1933 р.).

Наприкінці 1932 року в газетах з'явилися статті, інформації про виконання річного плану хлібозаготівель. І раптом бадьоре звітування припинилося. Виявилося, на те була воля вищого партійного керівництва. На засіданні політбюро ЦК КП(б)У 29 грудня 1932 року (протокол № 96) прибув сам керуючий голодом в Україні Лазар Каганович.

Зауважмо, що там, де з'являвся Каганович, голод спалахував із новою силою, там були страшні репресії. У липні 1932 року на Третій конференції КП(б)У він разом із Молотовим задали темп голоду в Україні під приводом заготівлі хліба нового врожаю. Третій голод в Україні 1946—1947 років здійснювався під безпосереднім керівництвом першого секретаря ЦК КП(б)У Лазаря Мойсейовича Кагановича. Забрати весь хліб у селян, у колгоспах, радгоспах і цим поглибити голод у селах та містах — такою була його мета на грудневому засіданні політбюро. Під наглядом Кагановича постановлялося вислати 700 сімей із 20—25 сіл Дніпропетровської області, 50 осіб, виключених із лав компартії, — “для невідкладної высилки в концентрационный лагерь”. У наступних постановках репресіям почергово піддавалися мешканці Чернігівської, Харківської та інших областей. Четвертим пунктом розглядався рапорт Вінницької області про закінчення хлібозаготівлі, надрукований у газеті “Комуніст”. Публікацію кваліфіковано “неправильною і передчасною”, а тому й “помилковою”. У телеграмі вказувалося: “Рапортувати будете мати право після виконання плану по насінневій ссуді, по культурах, а також по радгоспах”. За підписом секретаря ЦК С. Косіора обкомам і райпарткомам надіслано розпорядження захищати зерно повністю: “...Все имеющееся зерно в этих колхозах, в том числе и так называемые семенные фонды, должны быть в первую очередь сданы в план хлебозаготовок”. Затримка у виконанні плану здачі “будет рас-

смагиваться как саботаж хлебозаготовки со стороны районного руководства”. Тому й зарясніли газети заголовками на кшталт: “Посилити боротьбу за хліб”, “Посилити боротьбу з куркулем”. На місцях пройшла кадрова чистка. У середині лютого 1933 року секретарем Тальнівського райпарткому обрано Мішенка, а в його склад, замість Межирицького та Кузьменка, введено Висоцького і Губанова. Масове жакливе вимирання людей, очевидно, зачепило і серця місцевих керівників.

У газетах Тальнівського та Бабанського районів почали публікуватися інші матеріали. Так, газета “За суцільну колективізацію” (11.V.1933) виступила зі статтею про організацію роботи дитячих ясел і майданів у колгоспах “Воля”, “Зірка”, “Перемога”. За грудень 1933 року газета “Колгоспник Бабанщини” у шести номерах надрукувала кореспонденції на захист дітей: “Інтернат без догляду”, “Школа без гарячих сніданків”, “Занедбали виховання дітей”, “Про інтернат не дбають”. У них одні й ті ж дані: діти брудні, хворіють від бездогляду, сплять у куховарки погано готують. Винні не ті, хто організував голод, масове вимирання людей, а “крайні”: у Тальнівському — куховарка, у Тальнянках — завгосп. У замітці “Інтернат без догляду” (24.XII.1933 р.) натяк на голод очевидний: діти-сироти у бруді, холоді, не мають узуття й одягу; п'ятий день не отримують хліба; завгосп Шпак не вживає заходів.

Із публікацій районних газет, які ми подаємо, наочно видно, що газети були активними провідниками програми голоду в Україні, розробленої ідеологами Всесоюзної компартії більшовиків та вищого державного керівництва Радянського Союзу — Сталіним, Молотовим, Кагановичем “со товарищи”. За їхньою допомогою масово знищувалися не тільки люди, а й тисячолітні надбання хліборобської і духовної культури українського народу.

- **Вадим МИЩИК**, директор Тальнівського музею історії хліборобства, Черкаська обл.

ГОЛОД-33. РОЗПОВІДАЮТЬ СВІДКИ З ЛУГАНЩИНИ

За твердженням істориків, які працювали з архівними матеріалами, у північних (сільських) районах Луганщини за 1932—1933 роки кількість населення зменшилася на 20—25 відсотків. Свідків — тих, хто пережив український Голодомор-геноцид, стає все менше.

У зв'язку з цим у нас виник задум тематично обстежити луганські (слобожанські) села і записати на відеореєстратор розповіді тих, хто пам'ятає голодні роки. За підтримки небайдужих людей нам удалося це здійснити і влітку 2004 року побувати в 65-ти селах Слов'яносербського, Новоайдарського, Біловодського, Старобільського, Новопсковського, Марківського, Міловського, Білокуракинського, Кремінського, Сватів-

“КОЛИ ЛЮДИ ВМИРАЛИ, ТО ТАК ПЛАКАЛИ ТА ЇСТИ ХОТІЛИ!”

Мамай Марія Пантеліївна, 1915 р. народження, мешканка села Тишківка Марківського району Луганської області.

— Тоді так було. Начали загання у колхозу. А тоді... Я помню, як приїхали... що у нас там було у горщечках — квасолька та ще щось — усе чисто забрали. Забирав активі — такі вибрані були — комсомол і ще там якісь були. Вони позабирали все чисто, не оставили нічого. Що було — все забрали: квасолька, горошок, зерно, харчі. Хліб вони забрали вперед (раніше. — І. М.) увесь, під мітлу, не оставили й жмені — забрали усе. А тоді що й осталося у горщечках, — і те забрали.

Та Боже! Стіни пробивали, шукали ж, де хліб. Люди ж ото так у сараях перегорювали стіни і засипали туди. Вони там розвалювали, розбивали, і все забирали, до жменючки, ніде нічого не оставили.

— **А люди закопували зерно в землю?**

— Закопували, ховали, і ми ховали. У нас на городі теж — викопали яму, у мішки зложили, — і там знайшли. Ходили щупами отими ширяли-ширяли, і те все вибрали, все чисто. Тоді забрали всю одежу. Що в нас було? Кожухи, тоді шубейки там суконні, ну, таке ж ото було — приємне, дороге. Тоді ж така мода була. Забрали й те, забрали! Я прийшла із “вулиці” (гуляння молоді. — І. М.), на міні була юпка атласна, міні батько з Кантамировій привіз к Паски, кохточка — і те забрали.

Забирали, розумієте, грабили, забирали все чисто. Машинка в нас швейна була — забрали, усе чисто. Облагали здорово налогом, поняли? А платять же чим? Там вони чи за налоги забирали? Ну, грабили, забирали. Ой, та не дай Бог! Тоді чом ми вижили? Ото ж як у нас усе забрали — і худобу забрали... Було в нас три парі... шість волів, дві корови, пара коней, тридцять овець, і таке там — гуси, индики, 22 десятини землі було, поняли?

— **І хто це все обробляв?**

— Самі обробляли, худоба ж то була!

— **Сім'я велика у Вас була?**

— Тринадцять душ, дітей було дев'ять. А тоді... при неповіді (неп — нова економічна політика. — І. М.) дали у кредит інвентарь германський — плуги, букарі, сівалки, віялки дали, що зерно переганяли. При неповіді це діло було. І все це забрали — тільки Господи благослови, все забрали. Батько ж не хотів у колхоз, поняли? Так ото ж облагали великим налогом. Тоді й хату забрали, вигнали нас у бур'яни. Тоді ше голодомору великого не було...

Ми пішли у Кантамирову, у Росію, оно ж ще тоді гріяниці не було. А батько познакомився з експедитором, тільки ж колхозу організували, і батька взяли сторожем на експедицію. Тоді експедитор получав зерно і дав батькові пшениці. Так ото там ми вижили.

У тридцять першому году ми з старшим братом поїхали у Казах-

стан. Наші хотіли, щоб перейшла туди вся сім'я, у Семиріки, так три місяці волами їхали. Киргизи налітали на їх, ну дід наш такий здоровий був, заклепав отак косу, як рубель, та тоді як махне косою! А вони як кров побачили — і пішли, і ні разу їх не обобрали.

А ми в Казахстані з братом зіму пожили... А переїжджать туди не було надобності — і там же колхозу, теж починався вже голод. Дід нам дав грошей, харчів на дорогу. А тоді як приїхали — 250 кілометрів пішком ішли. Де можна було проїхати — волами, верблюдами їхали. А тут погранотряд, якраз китайсько-монгольська границя, так тоді ми з киргизами, і два руських було, поїхали на другу станцію, якраз строївся Турксіб — Туркестансько-сібірська залізниця. Так там ото ще були такі із комишів станції, ми там і ночували, там тепло було. А як відтіля — ми вже їхали волами. Їхала хвуга — хліб возили на посів, і ми сіли туди нагору, і поїхали. Приїхали на станцію, уже на Семіпалатинськ ходив поїзд, Алма-Ата, і ми поїхали. І з нами їхав якийсь агроном, і заболів брюшним тифом, і його з поїзда зняли. А ми заховались подалі на полки, і нас не побачили, а то б і нас зняли.

А як ми приїхали додому (приїхали ми в Кантамирову), а батьків уже звідти міліція вигнала, щоб здихали на Вкраїні. Вигнали назад, з міліцією, ночью. Вони приїхали, а хати ж нема. А тютка в нас була солдатська вдова: “білі” розстріляли дядька Романа, тютчиного чоловіка, батькової сестри. Так тютку оставили в кухні як солдатську вдову. Так ото ми приїхали до тютки, а скіпи нас душ! Голод начався. Як начався голод — Боже, що ж робили! Люди уже їли і кішок, і собак, ой-ой-ой!

Ну, а ми так вижили. Була колхозна комора, і в неї було сім'я з прядива. Так хлопці полізли туди, дірку провертели, та наточуть сім'я, та насущим, та трохикуєм, тіки ночью їмо! Та тоді збирали такі кашки, по вигонах росли, збирали та їли. Ніхто в нашій сім'ї не помер. А по дворах — кажен день вивозили повні брички. Везуть — ноги висять. Чорбулах у яму общу — і всьо!

Нам Господь дав, що ми якось зуміли, розумієте? Ну, і ми вже пухлі були. А тут батько у нас пішов до черниці, а в черниці коровка була. Це монашки, дві сестри такі, заміж не ходили, а молилися в церкві. Батько до їх пішов пособлять, вони вже старі були, і в їх корова була. А як коровка отелилась у їх, вони начали з нами поділяться, і ото ми поодухали, Бог дав.

Так у нас з голоду ніхто не вмер... ні, хлопчик маленький вмер. А Олексієнкі — дванадцять душ було, так двоє осталося — дівчина і хлопець. Вони пішли у Росію, у Кантамирову, буряки відтіля носили. І ми буряки носили, совхоз “Комунар” там був, і там буряки садили, і ми ходили ночью по буряки. Ой, та нас як там закрили в хаті... А була директором москвичка Шукіна, вооружонна. Та нас як захватили на ямах, на тих буртах, та вона нас

ського і Троїцького районів Луганської області. Із розповідей 80—96-річних інформаторів постає жаклива картина людського горя, окреслюються реальні причини й наслідки загальноукраїнської трагедії.

На основі зафіксованих матеріалів плануємо зробити документальний фільм про голодомор на Луганщині, а за архівними матеріалами, наданими нам працівниками Луганського обласного державного архіву та обласного краєзнавчого музею, видати Книгу пам'яті. Сподіваємося, що наша праця стане скромним внеском у справу державного масштабу.

Пропонуємо розшифрований запис розповіді про голодний 1933 рік (стилістику розповіді зберігаємо).

забрала усіх (там нас було четверо чи п'ятеро жінок) і погнала нас, і закрила у тому сараї. Це за Кантамировим, у совхозі, за ці буряки.

— **А в Кантемирові не було голоду?**

— У Кантамирові не було. У Росії хліб був. У Росії ж не було голоду, тіки Україна голодала.

А я така ж добра була! Дід нас беріг (охороняв. — І. М.), тоді пішов, а нас накинув (закрив двері на засув. — І. М.), я бах! — шибку розбила, у вікно виплигнула, одкрила, і ми втекли. Утекли ночью, отак бродили — І ярки, і все, і ото прийшли додому.

А Олексієнкі померли — уся сім'я, тіки двоє осталося — Митька і Наташка. Вони з нами ото буряки збирали, і їх забрали й заставили у совхозі робити, худобу годувати, ото вони й вижили обоє.

— **А хто в селі ще вмер тоді?**

— Боже! Та вимирали — пусті хати були. Оце Олесієнкі всі померли, тоді Мироненки померли всі, це на нашій вулиці, усі цити, до душі, померли, тоді Клименки померли, тут же теж. Мироненки — такий парень був, Ваня, красавець! На балабайку гуляв. Ой Боже! Уже дивлюсь — везуть, уже вмер! Тоді Мідвіді теж вимерли, одна душа осталася. Та в нас душ триста умерло з голоду! Сусідні села — оце рядом Скородині, і далі — всі повимирали. Та Боже, повимирали села! Коли люди вмирали, то так плакали та їсти хотіли! Якраз у нас дід умер, просив їсти, а в нас нічого не було.

— **Як Ви думаєте, хто зробив голод і для кого?**

— Та зробив голод хто? Сталін! Для чого? На Вкраїну він щось був злий — чи дуже умні люди були тут, працювати... Самі робили, все було своє...

Я помню і двадцять первий год, голод теж був. Тоді у нас невружай був. Це в тридцять другому був урожай, так його забрали, а в двадцять першому году був невружай. Отакий ячмінець поріс (показує, що невисокий. — І. М.), так його руками рвали, праниками мотили. Тоді у нас було багато волів, так ми два воли з'їли у двадцять першому году, та й осталися. А в кого не було волів, худоби, так багато померло тих людей.

Одна жінка дітей їла своїх. Я питала в сусідки: “Як, Параска поїла дітей?” А вона розкаже: в неї хлопчик був, такий жиренький, так вона його в піч положила, спекла ще живого і з'їла. Прибігла дівчинка (їх троє було) та питає в старшенького: “А де Серьожа?” А він каже: “Мама його з'їла!” А мати взяла та і його з'їла, а дівчинка втекла. Ото вже вона “потірялася” (збожеволіла. — І. М.).

Страх Божий, що було! Я ж кажу: везли, і везли, кажен день везли. Заставляли возити. Хто вже лежав, не піднімався — і того вкидали і везли, забирали і кидали в яму. Це все на моїх глазах було.

- **Ірина МАГРИЦЬКА**, голова Луганської обласної філії Асоціації дослідників голодоморів в Україні

Упродовж трьох років він матиме з дружиною одне довге побачення... Та ще — листи, її сповіді.

“Здрастуй! Я почну з нашої найменшньої, ти її любиш найбільше... Віта вже до садочка ходить. Вона просить, схиливши голівку набік: “Мамо, поїдь, привези татка додому. Чого він так довго до нас не їде”.

А ти не приїдеш, і ще два роки Віта думатиме, що ти нас більше не любиш. Двоє літ мине, тоді на осінь прибіє тебе до нас, як той поживлий лист. Подвір’я нашого вже не буде, і старої хати не буде, і старої груші. Не буде навіть тої споришевої землі, де ріс. Заводський барак стояв п’ятдесят років без єдиного ремонту, і нарешті цього року переселено всіх до красивого, з білої цегли, будинку на п’ять поверхів. А бульдозером як зачепили той барак, то уламки тиждень люди розбирали. Отака у нас радість.

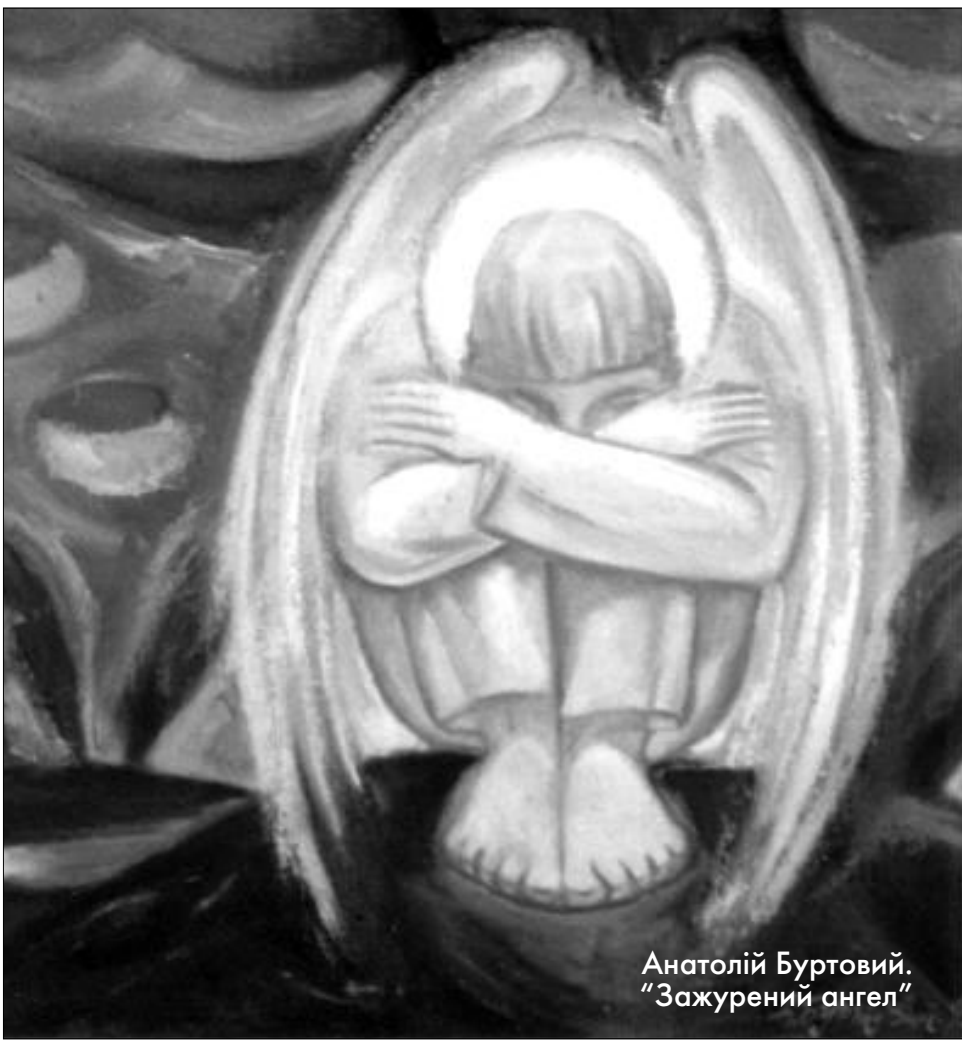
Старшенькі, Наташа і Вадим — в інтернаті. Заберу їх на Новий рік додому, на канікули. Хай відпочинуть без такого батька. Ти ж бив нас. Якби ж тільки саму мене — я все стерплю, я твоя жінка, а дітей за віщо, вони ж, бідні, як ті настрахані мишенята по сусідських темних коридорах ховалися. А я їду. Діти слізно просили, щоб я тобі розповіла про них, про кожного. Тож слухай. Вадим на уроці праці таку жаровню зробив — геть як дорослий. Учитель похвалив. А жар у нашій кухні більше не випадає з дверцят на бляху. Палимо дровами, як допросимося, щоб хтось привіз.

Наташа вивчилася вишивати хрестиком. Передає вона тобі маленьку хустиночку — ось її тоненькі вмілі руки. Поплач у цю дорогу хустиночку та почуй, згадай, як дитина твоя пахне, може, розуму це тобі придасть. Отак, мабуть, і свобода п’яно пахне. Тоді з дому нас гнав, а тепер хустиночку нюхай і подивися на кораблик із кори. Вадим тобі передає. Такого ти колись під ясну голову йому вистругав. Ось і приплив він до тебе з синових рук, як з маленької гавані.

Діти наші в інтернатах та по садках заводських, а я собі місця в хаті не знаходжу... Сама — як палець, що з рукавиці виліз. Скільки не бралася заштопати, а воно все по старому шву розходиться. І сні такі страшні, тривожні бачу: ніби хтось у моє вікно стукає, а самого стуку не чути, тільки руку видно, як вона у скло б’ється, а скло — м’яке, під пальцями прогинається. Вийду надвір — нікого, тільки сліди, і ніби твої, та такі якісь великі — аж моторошно стає. Видно, б’є тебе наша туга і твоя під нашими вікнами прибудує ходить. А я лише торкнулася скла, як воно сиплеться дрібними скалками, на твої сліди сиплеться. І бачу: кров проступає в них, і здається, то ти босими ногами там ступав, ранячи своє тіло. Отаку рану ти й мені заподіяв, чоловіче мій дорогий. І боюся клясти тебе, бо ти ж наче й кров рідна. Хай не діждеться той, хто хоче, аби ми тебе забули, викинули, як суху гілку з саду. Засохла гілка... Хіба вона такою жила, плодоносила? Сухе гілля ми обламали і спалили на вогнищі (воно високо піднімало вгору іскри), на берег річки знесли й спалили. Про все розповідаю тобі, при всьому й згадуємо тебе. Погляну на спокійну гладеньку скатертину на столі... Якою була вона, та скатертина, коли ти буянив. Скільки разів бувала вона на підлозі, потоптана, зім’ята.

Я живу тільки давніми гарними спогадами.

Як ми виглядали тебе, коли ти запізнився з рибалки. Як летіли діти назустріч тобі — легенькі, мов метелики. Ти виймав із рюкзака тоненьку полотняну торбинку. Наташа вже підставляла миску. Віта несла воду в черпачку, обережно несли, боячись пролити. І шелестіла риба в миску, пересипана молодією зеленою луговою конюшиною.

Анатолій Буртовий.
“Зажурений ангел”

СВІТЛОТІНЬ

А ти сідав на свіжовимитий поріг, простягав натомлені ноги, знімав прилиплу до спини сорочку, залишався в самій майці — бронзовий, жилавий, спокійний. Такий ти нам був дорогим, рідним, а потім приходили твої друзяки, приносили з собою пляшки... Не хочеться про це згадувати. Коли я згорьована, моя пам’ять лише приємне дарує мені, як тому сліпцеві уява малює вишневий цвіт. Якби ж ти мені уявлявся білим вишневим цвітом. Ти любив, коли наш дім світився чистотою, коли підлога пахнула шойно струганою сосниною, лісом. Тому я завжди перед твоїм приходом із роботи вимивала підлогу, вишкрібала поріг. Вадим приносив од колодязя воду, ми з дівчатками віником вимивали. Але ти дуже часто брудними ногами ступав на поріг і на наші душі. Ранима чистота людська! Та ще коли нікому за неї заступитися.

Я знову про тяжке. Не хочу і пускати його до свого серця, воно саме — без дозволу, без стуку.

Хоч би хто зайшов якого вечора — чи сусідка, чи чужа людина, бо самій так слізно, не знаю, за що поглядом зачепитися. Тиша в кімнаті, як у сні. Не можу ні читати, ні скласти руки сидіти. Візьму книжку, пробігаю рядки, сторінки. Ніби й читаю, спитай, про що вона, — не скажу й слова, ніби для мене щось між рядками писане, — його і читаю. А то раптом на якомусь реченні зупинюся, повторюю його кілька разів, а потім увесь день це на думці, куди не йду — і воно за мною. Наче ти. Я тебе хочу побачити, торкнутися лица твого — навіть неголеного, яким запам’ятала того останнього дня.

Почну щось робити, тоді легше стає, забуваюсь, і день зітреться в суєті на пил, на дріб’язок. А прихилить вечір свою циганську голову до мого вікна — то хоч вішайся, так тебе хочу, нехай брудного, обіраного, неголеного, — мого, щоб духом чоловічим хата зайнялася... А ти — далеко. Заплющу очі і метаюся по подушках — по своїй, по твоїй. Сплю на твоїй. Уві сні відчуваю тебе. Гляну на своє тіло, а воно мені чужим вида-

ється, і сором пече, мов підглядаю за кимось. Хоч на одну ніч увійшов би, і я була б знову щасливою.

Троє діток... З ними увесь час, а в домі порожньо без тебе. Порожньо... Зайду, посеред кімнати стану — ноги ніби свинцем наллються, з місця не можу зрушити. Здається, ніби ти простягаєш до мене руки. І хочеться виплакати сльози на ці руки, щоб найдрібніша ранка затихла на них. Обцілюю пальці твої, зашепчу твоє страждання такими словами, що при тобі посоромилася б і сказати, і при дітях наших теж. Ті слова тільки нам із тобою відомі, ми їх майже ніколи не говорили одне одному. Вони були для нас недоторканими, останнім ковтком води, останньою надією. Тільки жінка вміє ці слова промовляти...

Не думай, що я змінилася, — я така ж, як і була раніше. Тільки вишня під моїм вікном засмученою стала та двері до хати поважчали. Тільки халат на ліжках витерся... Вчора пришила гудзика до твого сірого піджака — вибач, що не змогла зробити цього раніше. Ти в ньому був такий гарний. Хочу, щоб усе до твого повернення було справним...

Закінчую писати. Хтось стукає. Може, листоноша?”

Володимир КАРПІНСЬКИЙ

АКЦЕНТИ

КОРЧМАРСЬКІ ЧАРИ

Кіптява свічка й ніж шербатий, червінна королева з карт. Змішалась ява з сном крилатим і все недійсне — ніч і чар.

Тремтять уста на чарки вінцях, і горло здавлює відчай. Корчмарю, сто даю червінців, лиш місяця мені продай!

Богдан-Ігор АНТОНІЧ

* * *

Пропивай свою душу — а більше нічого не треба.
Пропивай, заливай, бо не годе тебе відтужити.
Гайдамацьким ножом ще заробиш на склянку вина —
І вгамується серце, яке не дає тобі жити.

Наливай, наливай, наливай, наливай самоти —
Хай відпустить тебе назавжди з кам’яної недолі!
Хто підкаже Кармелю куди йому, грішному, йти,
Коли тільки в тюрмі почувасться, наче на волі?

Пропивай Україну — а більше нічого нема.
Із ножом у халеві востаннє збирай своє військо,
Для якого свобода дешевша від кухля вина,
Бо ти сам і судив, і карав, і кохав по-злодійськи.

Сатаніє вода, що порвала свої береги, Обступає пійма —
тільки вітер і попіл над нами. Озирається раб, що розбив на собі ланцюги,
І дає йому воля ножа, самоту і кайдани.

Наливай, наливай, наливай, наливай!
Все зотліло в душі — і волаєш до Божого Сина:
— Чуєш? Чуєш мене? Не рятує — покарай! —
І — нікого-нікого. Відлуння. І кров по коліна.

Павло ГІРНИК

* * *

іскриться вино у келихах ніхто не наважиться випити ще б трохи сонця долити та тині невинно довшать — від рук що тримають келихи...

Микола ВОРОБІЙОВ

ТІНЬ (Зулуське повір’я)

Не ступай на тинь, — потолочиш! Тинь та тягнеться за видноколо! Вона легша від нитки, що доля Нею шиє тобі сорочку.

Є слова та не ті, щоби знати, Що воно, як немає тині! Тинь жива, і губити не вільно, І не гарно на тинь ступати.

Якось то я був у тілі шакала, У куцах заховавсь край оселі: Я там бачив дитину веселу, Немовлятко із тинню грало!

Я причаївсь. Ці очі блискучі Не могли нічого не знати! Але в білих... немає в їх хаті Дійсних слів, і тинь голод мучив!

Прожила тинь в дитини недовго. Сам я бачив від чого тинь вмерла. Я чекав, чи відчинить хто двері, Чи не вимовить дійсного слова?

А в дитини в руці місяць блискав, На долонях, і сонце, і зорі. Ми обоє гляділи, як вгору Утікали вони з колиски.

От хтось вийшов: “Мерщій, шакали!” І на мене поцілів з рушниць! Це все так. Ось рубці, подивіться! О, я бачив, як тинь вмирала...

Згадуй слово моє, — зулус я. І не раз залишав своє тіло. Люди є без душі. Вони, — білі! Тинь їх вмерла, і в серці пуста.

Галія МАЗУРЕНКО

ВИСОКА НОТА

Мирослав Скорик — яскравий композитор, непересічність мислення якого, за словами музикознавця Любові Кияновської, виявляється у здатності “парадоксально поєднувати на перший погляд непоєднуване, суттєво протилежне: талановито “белетризувати” такі високоінтелектуальні жанри, як квартет та партиту і, навпаки, “інтелектуалізувати” такі дидактичні опуси, як дитячий альбом фортепіанних мініатюр, музику до кінофільмів, театральних вистав. Ніби наочним підтвердженням цього факту став авторський концерт Мирослава Скорика, який нещодавно відбувся в Національній філармонії України, де вперше Муніципальний камерний хор “Київ” виконав твір автора — “Літургію святого Іоанна Златоустого”.

Не дивлячись на те, що літургія є духовним твором, призначеним для супроводу богослужіння в храмі, її звучання у стінах цілком світського закладу нітрохи не втратило тої первісної чистоти та сакральності, якими споконвічно наділена церковна музика. Більше того, у переповненому “білостінному” Колонному залі філармонії слово молитви пролунало як одкровення, що своєю чистотою та одухотвореністю осяяло думки та помисли “парафіян”.

Духовна музика — дуже консервативний жанр, що не терпить

ВИМІРИ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ

усіяких новацій та експериментів. У наш час дедалі більше сучасних вітчизняних композиторів звертаються до написання релігійних творів. При цьому сміливість авторських рішень не завжди співпадає з усталеними традиціями створення церковної музики, що стає на заваді подальшому її виконанню в православних храмах. “Коли у духовних жанрах писали Рахманінов або Чайковський, Леонтович або Стеценко, — пояснює Мирослав Скорик, — вони розраховували на те, що їхню музику виконуватимуть саме у церкві, а тому шукали компромісів, балансу між усталеними канонами та власним стилем. Я хотів би, щоб мої релігійні твори виконувались у церкві. Я знаю, що це поки що майже неможливо, бо існують смаки тих, хто керує службою. Але я хотів наблизити свою музику — за гармонією, мовою — до канонів і разом із тим знайти якийсь новий підхід”.

І справді, виконання “Літургії святого Іоанна Златоустого” Мирослава Скорика Муніципальним камерним хором “Київ”, на перший погляд, здавалося цілком традиційним у дусі усталених норм і канонів, крізь призму яких тонко й вишукано прослуховувалася неповторна своєрідність “скориківського” стилю, з його особливою

“свіжістю” відчуття звука та гармонії, чутливою мелодійністю поряд із дивовижною експресією та динамікою руху. “Слух віруючих дуже консервативний, — зауважує Мирослав Скорик. — Їм важко включитись у сучаснішу гармонію, незвичні для слуху акордові та мелодійні послідовності. Тому вважаю, що перехід від канонічної традиції до новіших гармоній, модуляцій і співзвуч повинен бути поступовим”.

До речі, ініціатором та ідейним натхненником, що спонукав Мирослава Скорика до написання “Літургії святого Іоанна Златоустого”, є сам диригент хору Микола Гобдич, який ось уже багато років вдало поєднує творчу діяльність із громадською, музично-просвітницькою. Так завдяки його зусиллям народився відомий хоровий фестиваль “Золотоверхий Київ”, де щорічно поряд із музикою видатних композиторів минулих часів виконується безліч яскравих творів сучасних українських авторів Є. Станковича, Л. Дичко, В. Степурка та інших.

Щодо самого творчого колективу Муніципального камерного хору “Київ”, то за п’ятнадцять років свого існування він побував із концертами в багатьох країнах світу: США (концертний зал Карнегі

Хол (Нью-Йорк)), Великобританії, Франції, Швейцарії, Австрії, Німеччині, Польщі та Росії, де своїм високопрофесійним виконанням творів національної та зарубіжної музики різних епох — середньовіччя, ренесансу, бароко, класицизму, романтизму та сучасності — підкорив вибагливу європейську публіку, для якої приїзд усевітньо відомих виконавців класичної музики з будь-якої країни вже давно став приємною звичкою. І це не дивно, адже артисти хору є справжніми майстрами вокально-хорового співу. Усі вони — випускники консерваторій України, для яких виконавське музичне мистецтво стало справою всього життя.

На рахунок цього творчого колективу також шістнадцять компакт-дисків із записами національної та зарубіжної музики. Один із них, що містить збірку творів Мирослава Скорика у виконанні Муніципального камерного хору “Київ”, наприкінці концерту був урочисто, під бурхливі оплески слухачів, подарований диригентом Миколою Гобдичем самому композиторові зі вдячністю та сподіваннями на подальшу творчу співпрацю.

• **Олександра ТИМОЩУК**

ХРОНІКИ

СІБЕЛІУС НА БУКОВИНІ

“Музика Фінляндії та України: від Сібеліуса до наших днів”. Симфонічний концерт під такою назвою нещодавно відбувся у приміщенні концертного залу Чернівецької обласної філармонії, розпочавши програму концертів, присвячених 140-річчю від дня народження видатного фінського композитора Яна Сібеліуса.

Одним із організаторів концертного туру по містах Західного регіону України став відомий скрипаль Едуард Ідельчук, який із 1990 року, проживаючи постійно у Фінляндії, щорічно організовує в містах України концерти фінської класичної музики, знайомлячи українську публіку та музикантів із багатьма творами фінських композиторів класичного і сучасного напрямків.

Для диригента концертів із фінської сторони Пекка Аханена сьогоднішні виступи в Україні стали першою серією його закордонних гастролей. Співорганізатори концертів — Міністерство культури й туризму України, Посольство Фінляндії в Україні, Центр музичної інформації Фінляндії, Спілка композиторів Фінляндії та Національна спілка композиторів України.

Перед початком концерту буковинців тепло вітали члени представницької делегації країни Суомі, очолюваної безпосередньо Послом Фінляндії в Україні. У виконанні симфонічного оркестру Чернівецької обласної філармонії (диригенти Пекка Аханен та Йосип Сюзанський) прозвучали твори українських і фінських композиторів: “Cingala” Леоніда Башмакова, симфонієта Юхані Нуорвала, концерт для двох скрипок з оркестром “Невідома дискусія” — Іларі Лаакса. Були виконані спеціально написані для цієї концертної програми твори Іларі Лаакса “Вночі” та Євгена Станковича — варіації на фінську народну тему “Маленьке дитя”.

Завершило мистецьку імпрезу виконання геніальної твору Яна Сібеліуса — симфонічної поеми “Фінляндія”.

• **Григорій ЗАСЛАВЕЦЬ**

АКОРДИ КАРАМАНОВА У КРИМУ

У Криму вп’яте стартував Міжнародний конкурс молодих піаністів імені видатного композитора сучасності, нашого земляка — кримчанина Алемдара Караманова.

Він зібрав у Сімферополі 70 юних обдаровань із семи країн: Японії, Китаю, Молдови, Литви, України, Росії та Білорусі. Уперше престижне змагання фортепіанних віртуозів проводиться у статусі члена Асоціації європейських конкурсів. Досі, десять років поспіль, цей академічний конкурс входив до асоціації загальноукраїнських разом із київським “Пам’яті Володимира Горовиця” й харківським — Володимира Крайнева.

Нині до трьох вікових груп — від 6 до 10, від 10 до 14, і від 14 до 18 років додалось 25 молодих музикантів віком до 25 років. Обов’язковий репертуар учасників: твір класики на вибір, твір композитора Батьківщини виконавця і твір Алемдара Караманова. Завдяки номінації конкурсу “Звучащий Інтернет” фортепіанні твори композитора світової величини Алемдара Сабітовича Караманова стали доступними для молодих піаністів у будь-якому куточку планети. Його учасники, як і в номінації “Класична”, демонструють щонайвищий технічний і виконавський рівні.

• **Віктор ХОМЕНКО**, Крим

ЮВІЛЕЙ

У стінах Національної філармонії святкували ювілей народного артиста України, піаніста й унікального концертмейстера Альфреда В’ячеславовича Кухарева. 80 років життя, 60 років праці в мистецтві й незліченна кількість друзів, прихильників і виконавців. Серед них чимало співаків, яких він привів своєю концертмейстерською працею до перемог на конкурсах найвищого рівня. Зараз до черги зацікавлених приєднуються українські поети-піснярі: А. Кухарев поспішає реалізувати свій талант тонкого ліричного мелодиста-композитора. Його вишукані пісні стають бажаними для молодого покоління обдарованих солістів.

До згаданих офіційних 60 років творчості неодмінно треба додавати ще 5 — може, найбільш визначальних. П’ятнадцятирічним учнем Краснодарського музичного училища Алік Кухарев був призваний Вітчизняною війною до справи дорослих. Організував із друзів-учнів концертну бригаду, де створив ним же керований джаз-оркестр. Із 1941-го важкого року почалася робота в шпиталях, військових частинах та училищах. Харчі заробляли окремо, наприклад, на лісорозробках. А вже в 1945-му йому довірили акомпанемент сольних концертів — страшно вимовити імена зірок: Клавдії Шульженко та Валерії Барсової під час їхніх гастролей у Краснодарі. А перед тим була ще Любов Орлова...

Тож можна уявити, з яким багажем випускник Краснодарського училища, уродженець українського Донбасу, здійснив свою та батьків своїх мрію: став студентом однієї з кращих, саме Київської консерваторії.

Студентське життя повоєнного 1945-го на теперішнє схожим не було. Їжу (якщо мали з чого) готували в гуртожитку на примусі. Уточню для сучасної молоді, що примус — це кухонний галасливий міні-зварочний прилад для готування та кип’ятіння, що працює на гасі. По гас (він же керосин) мусили ставати у чергу під крамницею ще з ночі — хай навіть холодної зими. Та все то дрібниці, бо війна скінчилася, розруку долали, а поруч у гуртожитку та на студентських лавах консерваторії які люди — П. Майборода, Л. Руденко, Д. Гнатюк,

“Многая літа”

Є. Мірошніченко, І. Шамо, В. Кирейко та ще десятки прославлених нині вокалістів, композиторів, інструменталістів. Серед педагогів — Ревуцький, Лятошинський, Скорумський, З. Гайдай, М. Паторжинський, Тольба, Гельфер...

Не випадково А. Кухарев виявився бажаним концертмейстером, піаністом-акомпаніатором для А. Солов’яненка, Є. Мірошніченко, Д. Гнатюка, Є. Чавдар, Б. Руденко, Ю. Гуляєва, М. Ворвелева, М. Кондратюка, К. Огневого, Д. Петриненко. І то ще не всі золоті голоси України, які під супровід нинішнього ювіляра здобували славу країні. Слухачі всіх найкращих, найзнаменитіших концертних залів Радянського Союзу, Сполучених Штатів Америки та Канади, майже всіх країн Європи, не кажучи про саму Україну, мали честь бачити й чути виконавство справжньої музичної еліти з нашого співочого краю. На рахунок А. Кухарева-концертмейстера — арії всієї оперної класики, найкращі естрадні пісні, романси — циганські, класичні — сягають за сотню.

Старовинний класичний романс — річ примхлива й вибаглива. Вимагає від співака, а особливо від концертмейстера, дуже багато: життєвого досвіду, глибокої емоційної та теплої вдачі, високої загальної культури. А ще особливого

почуття стилю, музичної вишуканості, влучних акцентів та тонкого енергетичного посилу до аудиторії. Елегантна зовнішність — також, Альберт В’ячеславович у смокінгу чи фракку — наче народився. Тож як створюється справжня романсова перлина, я бачила й чула, коли він працював на репетиції з партнеркою, що справді має унікальної краси голос і володіє ним досконало. Мова про солістку Національної філармонії України, заслужену артистку Любов Скоромну. Романс, який вони готували, має цікаву передісторію. Коли пані Скоромна мені розповідала її, пам’ять повернула в перші роки визволеного від фашистів Києва.

Ми, тогочасні школярі, і молодші, і старші, пропустили чимало уроків, щоб по декілька сеансів поспіль дивитися яскраві фільми, які відволікали від голоду й розрухи. А що вже казати про американську музичну стрічку “Сестра його мажордома”, де зірка Голлівуду Діна Дурбін співає в супроводі циганського хору “Дві гітари”. Виявляється, що десь, може, зовсім недалеко в залі сидів студент консерваторії Альфред Кухарев. Але не просто насолоджувався, а в темряві кінозалу записував ноти й текст “Двох гітар”, аби згодом створити власну партитуру. Він повернув заамериканізованому дещо

романсу чудовий давній, іще київський, шарм — не забуваймо, що дореволюційний Київ порівнювали з Парижем. Він знав, кому довірити його виконання — нашій майстрині романсу Любові Скоромній, бо поставити поруч із нею в цьому жанрі не тільки в Україні, а й у Росії зараз нікого...

Альфред Кухарев дозволив зазирнути до рукопису власних спогадів, над яким зараз працює. Прошу вибачення в автора, але не можу стриматися, щоб не поцупити звідти хоч кілька рядків на ці сторінки. Першим учителем гри на фортепіано для нього, виявляється, став батько, і це вирішило подальшу долю сина. У 9 років хлопчик уже був відомим у місті акомпаніатором і солістом на шкільних вечорах, офіційних святах...

Вражають спогади про єдину кохану, Мамчур Галину Данилівну, також піаністку, однокласницю по навчанню в консерваторії. Виховали сина, також чудового піаніста, який зараз працює за межами України. 10 років тому тяжка хвороба почала відбирати у Галини Данилівни свідомість, а згодом прикувала до ліжка. Попри щоденні репетиції та концерти, доглядав її тільки він. Пішла з життя кілька років тому, а він — живе тільки нею, як і майже 60 років тому.

На мистецькому шляху — безліч славетних імен. Постаті Ріхтера, Ростроповича, Горовиця, Рубінштейна. Олег Лундстрем наполегливо запрошував солістом у свій знаменитий оркестр. Творче спілкування з О. Довженком, С. Параджановим, М. Ладініною. Багатоденні гастролі з Б. Руденко по Північній Америці — ціла епопея. Сподіваюся, що книжка відбудеться, бо там є що читати...

До речі, у квітні наступного року — 100-річний ювілей незабутньої Клавдії Іванівни Шульженко. Уже є витік інформації: щось із цього приводу готується таке... Тому ще раз многая літа, здоров’я, творчості, властивої Альфреду В’ячеславовичу сонячної енергії. Щоб не один іще зносив концертний фрак.

• **Людмила ДЕХТЯРЬОВА**

З ПЕРШИХ УСТ

Закінчення. Поч. на с. 11

“Чорні дошки” — це символічні надмогильні плити, які відтворюють факт формування в українському селі соціальних резервацій, у яких свідомо й цинічно мордували хліборобів. На чорних плитах, тобто на могилах селян не ставили хрестів, над ними нікому й було заплакати. “Чорні дошки” у вигляді чорних гранітних плит можна використати для викарбування назв сіл по областях.

Заслонні загони і паспортизація — організаційно-силові та політичні фактори, які унеможлилювали вільне пересування українських селян у пошуках хліба. Офіційно заслонні загони з частин НКВС діяли до квітня 1932 р. в межах районів та сіл, а згодом функціонували патрулі на залізницях і шляхах, інститут уповноважених із хлібозаготівель, “легка кавалерія” — сільські активісти, що розставили на полях сторожу у вигляді дерев’яних веж. Паспортизація громадян СРСР, яка розпочалася у грудні 1932 р., не стосувалася селян, яким не видавали паспортів, крім завербованої молоді на будівництво “велетнів перших п’ятирічок”. Заслонні загони і паспорти з молоткасто-серпастою символікою — ознаки резервації селян. За таких умов символ колючого дроту у вигляді вузлів із серпом і молотом, оповитого навколо українських сіл, є цілком обґрунтованим з історичної точки зору.

На місці квітучих дворів залишилися порожні хати. У жовтні 1933 р. лише у південно-східних областях України було підготовлено 20 тис. хат померлих від голоду селян, до яких переселили 21 856 селянських господарств із Білорусі та Росії. Порожня хата, запущений двір, у якому закопали померлих господарів, — вияв соціальної деградації, а в уяві сучасних селян — містичне знелюднення, якого цураються, бо там лежать померлі від “наглої смерті” односельці.

ВІЗИТКА РОЗТЕРЗАНОЇ НАЦІЇ

— *А як зафіксувати загальну кількість жертв Голодомору? Який символ можна назвати доречним?*

— Кількість жертв викликає найсуперечливіші дискусії, тому що політики та історики сподіваються знайти у статистиці померлих від голоду селян символ вічності трагедії, продемонструвати її масштабність. Цифра коливається від 3 до 10 млн. осіб, але найвірогідніша, враховуючи дані перепису 1926 р. та 1937 р., — близько 6 млн. померлих на теренах УСРР. Цифра є результатом злочину, а не доказом. Вона показує вершину апокаліпсису. Існують помісячні дані смертності в 1932—1933 рр. в областях та районах, які засвідчують факт катастрофи.

Органи загсів реєстрували смертність, але близько мільйона не зафіксували. Книги загсів збереглися у сільрадах. Це поминальні книги (святці) українського народу, подібно до сімейних книг померлих рідних і близьких, з якими ми йдемо на цвинтар у поминальний понеділок після Великодня або в інші пам’ятні дні. За даними загсів, у 1933 р. народилося 355 тис., а померло 1,5 млн. селян. Виникає запитання: чому так сталося? А скільки ненароджених, а десятки тисяч безіменних, безпаспортних селян, які померли на дорогах, у містах... Лише до київського моргу у 1933 р. було доставлено близько 10 тис. підібраних на вулиці осіб. За даними перепису 1937 р. смертність від голоду була локалізована переважно в УРСР (2,9 млн.), тобто половина померлих в СРСР. Перепис зафіксував, що з 525 районів УРСР, які стали об’єктом обстеження статистів, лише у 85 районах кількість населення перевищувала демографічні показники 1926 р., а в 93 % вона становила на 30 % менше. За цифрами перепису — убиті люди, смерть яких була не статистикою, а злочином.

— *Якою Вам, Василю Івановичу, видається меморіальна композиція монумента?*

— Враховуючи наведені факти та обставини, які відносно розкривають соціально-політичні та демографічно-психологічні ознаки голодомору, а також беручи до уваги традиційну християнську обрядовість поховання й увічнення пам’яті, пропонуються деякі ідеї та форми спорудження меморіального монумента.

Центральним і ключовим елементом усієї композиції має бути хрест, тому що він символізує життя і смерть, одвічну традицію, а також сучасний обряд поховання. Він має бути, тому що на безіменних могилах полеглих від голоду селян не ставили хрестів. Параметри хреста повинні залежати від загального ансамблю меморіалу та ландшафту. Прив’язувати розміри до якогось цифрового показника недоцільно, хоча можна обговорити на художній раді експертів. Тут елемент образності дуже обмежений, хоча для музейної експозиції цілком можливий.

Хрест має бути повернутий на схід (сонце встає зі сходу — символ пробудження). Хрест може бути класичним або композиційним (на зразок пам’ятного знака біля Михайлівського собору), символізуючи не лише культ обрядовості, а й смутку. Його не можна доповнювати політичною символікою, яка була характерною для радянської держави 30-х рр., тому що вона сповідувала іншу символіку, а церкву — руйнувала. По центру височить хрест (форма його має бути узгоджена з художником), а навколо витворений своєрідний колумбарій, де урнами з прахом (умовним) є “чорні дошки” — гранітні плити з висіченими на них назвами сіл періоду голодомору. Можна передбачити і вічний вогонь.

Важливо витримати компози-

цію з “чорними дошками”. Кожна плита — це область із районами і селами. Сім плит для семи областей — дуже символічно, позаяк цифра 7 сакральна. Навколо плит можна посадити калину, враховуючи статистичні дані про наслідки терору голодомором.

Плити можна розмістити за географічним положенням областей (північні, центральні, південні, східні). Між хрестом і плитами — “чорними дошками” — має бути вільний і широкий доступ для відвідувачів. Навколо кожної “чорної дошки”, яка символізує не лише символічну могилу, а також розп’яття, бо постанови про занесення сіл до “чорної дошки” були смертним ви роком, навколо кожної плити можна висаджувати і калину (скільки районів — стільки кущів або іншу задану форму умовності).

Композиція з “чорними дошками” загалом відтворює обряд увічнення пам’яті померлих, тому що є хрест, символічна могила з селами, де полягли від штучного голодомору селяни. Біля кожної дошки можна виокремити художньо-образними символами тогочасну специфіку області або інші ознаки, якщо є потреба. Плита має лежати на землі, яку принесуть люди з областей — жменьку за жменькою вибудуємо храм скорботи. Варто передбачити місце, куди б з усіх українських сіл люди зносили землю, вибудовуючи рукотворний пам’ятник. Усе це має бути в одному комплексі.

Поминальні свічки варто розмістити біля центрального хреста (можливо, 33 свічки, але більшого розміру, які б мали яскравий колір удень, а вночі горіли б). Біля плит кількість свічок відповідала б кількості районів, а ще краще — кількості сіл.

МАЙДАН

НАРОД НЕ ПЕРЕМОЖЕШ!

Я висловлю свої міркування з приводу мого бачення ситуації на Майдані і навколо, світобачення феномену сучасного Майдану, його значення, його сили духу, яка йшла від нього променями по всій Україні. Енергетика Майдану передавалася всім людям, які приходили своєю участю засвідчити ставлення до гнилого режиму Кучми. Не буду торкатися багатьох побічних питань, хоча вони і мають прямий стосунок до розуміння Величі Майдану.

Однак я не можу не сказати про моє розуміння, моє бачення питання — що є етнічний українець і Велика Українська Нація? Великий і видатний народ, який витворив велику і святу націю, яка має незаплямовану честь протягом усієї своєї історії, жила і живе чесно, з чистою совістю, має в душі велику гідність, довірливість і повагу до інших етносів, яких прихистила на своїй землі. Українській етнічній нації притаманне високе благородство, висока моральність, непереборний дух патріотизму, і головне, — велика перспективність поступу, як сьогодні, так і в майбутньому. Така нація безсмертна!

І всі ці лицарські чесноти, українська ментальність і доброта, повага до інших етносів, які проживають на землях України, навіть тимчасово, і безмежна терпимість до різного роду зайд не дають спокою українцям — уже й сьогоднішнім. Вони роблять усе можливе, щоб у різні способи принизити українців, нас із вами. Так вони утверджують свої космополітичні, ліберальні “цінності”, розмиваючи ними українське в українцях, прикриваючись вивіскою європейських стандартів. Сучасні україножери бояться відкриття правди про них, щоб народ не знав про їхні брудні й криваві гешефти, які вони нав’язують нашому суспільству.

Україножери, людиноненависники бояться того, що ми будемо знати про ІХНІ ЗЛОЧИНИ, про сплановане нищення всього українського в Україні. Бояться розкриття розробленого і впровадженого ними фізичного й культурного ГЕНОЦИДУ, спланованого ГОЛОКОСТУ проти народу України. Оце і є їхні європейські цінності. Правди вони бояться, як чорт ладану!

Народ на Майдані захищав свою гідність, свою потоптану честь, упосліджену мову і культуру, ідеали добра й справедливості.

На Майдані відбулася Національна революція, перебудова свідомості народу України, яка розкрила справжню суть українця, а не недолугий штучно створений образ, який поширюють і сьогодні в деяких ЗМІ. Це і є, як на мою думку, — найголовнішим, найважливішим здобутком Майдану. Народ на Майдані показав свої кращі якості: вільна, волелюбна особистість, не витрумплена 351-м роком російської окупації України. Після набуття Україною незалежності російська мовна окупація продовжується ще з більшою силою, та й не тільки мовна.

Майдан — це наше українське національне піднесення, це вияв того, якими були, є і будуть українці. Народ побачив своє справжнє обличчя, обличчя тієї України, яка є у дійсності, а не той образ, який творять уже 15-й рік після здобуття незалежності антиукраїнці!

Український народ ніколи не буде переможений! На Майдані ВИГРАВ НАРОД УКРАЇНИ!

● Микола КРАВЧЕНКО, м. Київ

Це проект народного художника України А. Гайдамаки. Основний недолік — лежачий хрест: порушення християнської поховальної обрядовості, а музей під хрестом — невдала фантазія

З ПЕРШИХ УСТ

В. М.: У мене немає жодного сумніву щодо необхідності й доцільності його спорудження, — він давно вже мав би бути споруджений. Упродовж багатьох років активісти Асоціації дослідників голодоморів в Україні, яку свого часу очолював я, а тепер головою Ради Асоціації є народний депутат України, Герой України Л. Г. Лук'яненко. На громадських засадах, а також за підтримки окремих українських політиків нам удалося в 1993 році встановити біля Михайлівського собору пам'ятний знак. Будівництво Меморіального комплексу — справа складна, вимагає всебічної підготовки та коштів. Формування самої концепції передбачає поєднання функціональних складових Меморіалу та специфіки гуманітарної катастрофи, якою став голод-Геноцид в українському селі. Для образного відтворення його соціально-демографічних, психологічних, моральних і фізичних втрат потрібно враховувати соціальну ситуацію українського села напередодні колективізації, кількісний і якісний склад населення, його природний рух, причини, обставини та наслідки Голодомору, тривалість голодування сільського населення та територію охоплення, — тобто з'ясувати масштаб трагедії у просторово-часовому та образно-художньому осмисленні. Не слід забувати про соціально-психологічний стан голодуючого селянина, прояви канібалізму, спустошені села, абсолютний деструктив усталеного віками способу життя хліборобів, незасіяні поля, бо голодний селянин — не сівач і не косар. Відбувся злам побутової культури, народ втратив сакральне відчуття святості смерті, тому що вона стала звичним повсякденним явищем, — людей не ховали за церковним обрядом.

Про загальну кількість жертв Голодомору, про віковий склад полеглих від штучного голоду селян, про дітей, яких загинуло найбільше, потрібно постійно пам'ятати творцям монумента, адже йдеться про історичний факт Геноциду українського народу шляхом свідомого і спланованого створення економічно-господарської кризи, яка призвела до масового винищення багатомільйонного мирного населення, про політично-правовий статус жертв голодомору, які загинули не від стихії, а внаслідок цілеспрямованих організаційних заходів партійно-радянських органів влади в українському селі. Важливо витримати канони християнського обряду поховання та увічнення пам'яті тих категорій населення, які померли від “наглої смерті”, тобто від Голодомору.

Ред.: Василю Івановичу, а чи можна скористатися досвідом тих країн, у яких уже існують меморіальні монументи й комплекси, наприклад, Вірменії, Ізраїлю, Казахстану, не кажучи вже про музеї з історії Голокосту, що функціонують в Єрусалимі, Берліні, Нью-Йорку, на увічнення пам'яті про жертви?

— Для випрацювання образного відтворення масштабності Голодомору, його апокаліптичних наслідків для українців можна скористатися і міжнародним досвідом, але аж ніяк не забувати про специфіку трагедії 1933 року.

Фантазія художника може бути безмежна, тому що українська катастрофа космічна й неосяжна, проте існує певна традиція спорудження монументів, які вирізняються формою і змістом, функціональним наповненням, поєднан-

ВІЗИТКА РОЗТЕРЗАНОЇ НАЦІЇ

Громадськість, творчі спілки, політики, мешканці України, телерадіокомпанії активно коментують запропоновані художниками й архітекторами проекти спорудження Меморіалу жертвам Голодомору. Лунають найсуперечливіші думки: хтось категорично проти, — мовляв, і так достатньо трагічного в житті, інші стверджують: необхідно увічнити пам'ять полеглих від голоду українських

ням емоційного й раціонального, типового й самобутнього. Для формування концепції монумента скорботи і пам'яті про винародовлення українських селян важливо вибудувати фактологічно-смісловий та образно-художній динамічний ряди, тобто, таку суму найуразливіших і найвиразніших подій і фактів, які передають глибину духовних страждань жертв Голодомору, а також викликають співчуття та усвідомлення трагедійності покоління 30-х років.

— **Я думаю, що той обшир публікацій про Голодомор, зокрема й Ваших, створив потрібне інформаційно насичене поле, що дає можливість їм тим шляхом, про який Ви говорите. Але, Василю Івановичу, очевидно, чогось варто й уникати?**

— По-перше, образного поєднання жертв політичних репресій і голоду в єдиному композиційному цілому, тому що до категорії належать (де-факто і де-юре) також організатори й виконавці терору голодомором в Україні, яких реабілітували у 50-ті рр., але історики встановили факти їхньої персональної причетності до творення трагедії. Кат і жертва не повинні лежати в одній домовині. Це аморально, а з історично-правової точки зору — антигуманно.

По-друге, монумент має вражати не фізичними параметрами самої композиції, а поєднанням емоційно-психологічних та меморіально-функціональних факторів. Брати не числом, а глибиною внутрішнього зворушення, пробудження у людей співчуття і християнського примирення.

По-третє, не забувати про те, що Голодомор — не героїчна сторінка в історії українського народу, не вияв національної гордості українців, а ганебна для людської цивілізації подія, яку замовчували, тому спорудження монумента є прозорінням нації, виявом її демократичності і духовного самоочищення. Варто уникати відвертого політичного контексту, шукати на гранітних плитах текстове відображення із явним ідеологічним спрямуванням. Їх необхідно перенести до експозиції музею-меморіалу. Гадаю, що варто уникати фізіологічних ознак (кістки, опухлі ноги, зневоднення організму, звалення трупів, виокремлення фактів канібалізму) голоду, тому що вони типові для всіх часів і народів, розкривають медично-психологічний аспект.

По-четверте, дуже обережно і професійно застосовувати християнську обрядовість, тобто розглядати її ситуативно до кожного факту, попередньо порадившись із церковними службами. Така вимога має бути врахована і щодо дати вшанування жертв голоду (дні Великого посту і т. ін.). Сьогодні з'явилися ініціатори перенесення вже установленого поминального дня, яким є кінець листопада, котрий припадає на початок посту. Не можна руйнувати хрести на моги-

лах, якщо ми їх освятили і спорудили, пересувати з місця на місце. Четверта субота листопада набула своєрідного меморіального статусу, стала традицією для мільйонів українців в Україні та поза нею.

— **Тож як вибудувати образні ознаки цієї катастрофи, спираючись на статистичні та соціально-психологічні фактори Голодомору?**

— Українське село напередодні колективізації вже зазнало генеральної репетиції голодом у 1921—1923 рр., навесні 1924 р., восени 1928 р., тому що селом прокотилися хлібозаготівельні загони більшовиків, особливо на півдні.

Зазначу, що в Україні, згідно з переписом населення 1926 р., налічувалося понад 22 млн. селян, тобто 75,7 % населення України, з них у селах мешкало 90,3 %, а до колгоспів записали лише 5,6 %. Щільність населення становила від 37 у степу до 73 осіб на квадратний кілометр на Правобережжі. У межах УСРР знаходилося 54 770 сіл та хуторів. Села з кількістю населення п'ять і більше тисяч не перевищували одного відсотка, крім степу, де вони становили 20,9 %, а загалом у селах від 1 до 5 тис. мешкало 53,3 % сільського люду. В українських селах було 5,2 млн. селянських господарств (дворів), а з 22 млн. селян 19,6 млн. становили ет-

хліборобів. Яка Ваша думка стосовно самої ідеї творення меморіального комплексу? Якою бачите концепцію меморіалу жертвам голоду-Геноциду 1932—1933 років в Україні? — з цими запитаннями ми звернулися до керівника Центру дослідження геноциду українського народу при Інституті історії України НАН України, доктора історичних наук Василя Івановича МАРОЧКА.

нічні українці, тобто майже 90 %.

Для монументального відображення слід враховувати три складові: загальну кількість сіл, селянських господарств, питому вагу українців серед сільського населення. Можна відтворити перелік сіл на чорних плитах за принципом їх районного та обласного підпорядкування виключно за даними адміністративно-територіального поділу 30-х рр. За такого підходу буде збережено історичну специфіку того періоду, назву населених пунктів, у яких мешкали й мерли селяни. Існувала територія Голодомору, тобто місце страждань, спокути і жаху, які не можна розчиняти в сучасному адмінтерподілові, тому що сучасні Сумська чи Хмельницька області, які тоді не існували, заселені селами-новобудами, що ніякого стосунку до голоду не мають. Можливо, ми, історики, дуже прискіпливо ставимося до минулого, до збереження його самобутності, але в даному випадку варто зберегти історичні атрибути, якщо не зберегли могили померлих від голоду українських селян.

До початку голоду наприкінці 1931 р. в Україні було 484 райони, а 27 лютого 1932 р. виникло п'ять областей (Київська, Одеська, Харківська, Дніпропетровська, Він-

ницька), згодом Донецька (червень 1932 р.), Чернігівська (жовтень 1932 р.). У семи областях було 484 райони. До складу УСРР входила АМСРР (11 районів). Адміністративна карта УСРР на 1 квітня 1933 р. була такою: АМСРР, м. Тирасполь (11 районів), Вінницька обл. (62 райони), Київська (74), Одеська (48), Дніпропетровська (45), Харківська (60), Донецька (23, Старобільська округа), Чернігівська (35).

Цифра “7” символічна для християнства, але вона не відхилила голоду у 7 областях України, тому що його творили антихристи.

— **Не втримаюся, щоб не уточнити тривалості та обставин голоду. Особливо хотілося б, аби Ви розповіли про застосування так званих “червоних валок”?**

— Перші факти масового голодування з фізіологічними ознаками (опухання, вживання сурогатів) зафіксовано у листопаді—грудні 1931 р., особливо на півдні. Упродовж першої половини 1932 р. голод набув масового характеру, охопивши всі райони УСРР, супроводжуючись масовими фактами людодіства, труподіства тощо. Друга половина 1932-го та 8 місяців 1933 р. вирізняються не лише багатомільйонними жертвами, а також виразними формами Геноциду, зафіксованими в постановках партії, уряду, у злочинних діях держави. Голодомор вразив абсолютно всі села України, оточені частинами НКВС.

Ві згадали про “червоні валки”, тобто про вивезення заготовленого хліба на елеватори, до чорноморських портів, до районних “гамазеїв” за допомогою автомашин, тракторів, але головним чином на підводах. Документи свідчать про те, що коні не витримували інтенсивності подібних перевезень. “Червоні валки” — це реальний символ творення Голодомору, суцільні хлібні річища, які текли з сіл, знекровлюючи життя селян.

— **Існували сумнівні “чорні дошки”. Вони також є символом голодомору в Україні, інструментом творення геноциду. Чи не так?**

— Це була не просто форма покарання “саботажників”, форма натурального штрафу, а справді одна з ознак геноциду (штучне створення умов для масового вимирання етнічної чи соціально-класової групи згідно з Конвенцією ООН 1948 р.). Їх офіційно застосували 6 грудня 1932 р. постановою РНК УСРР та ЦК КП(б)У “Про занесення на “чорну дошку” сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі”. Спочатку було обрано шість сіл із трьох областей (Дніпропетровської, Харківської, Одеської), а згодом до них долучили села 84 районів УСРР, хоча технологія “чорних дошок” від липня 1932 до липня 1933 р. діяла в кожному українському селі. Їх позбавили постачання продовольством, а хліб забрали.

Фото І. Пилипенка

Пам'ятний хрест жертвам Голодоморів в Україні

Продовження на с. 12

СВЯТКУЄМО!

В Українському домі, який координував діяльність штабів під час Помаранчевої революції, відкрили медіа-фестиваль "2004—2005. Рік свободи". На ньому презентували книжкову (близько 30 видань) і фотовиставку, відбувся показ документальних фільмів, відеосюжетів, телевізійних хронік. Усі роботи присвячені подіям Помаранчевої революції. Пропонуємо декілька кадрів із двадцятихвилинного фільму-хроніки, змонтованого із відеозаписів непрофесійних операторів — учасників Майдану. Згадаймо ті дні!

ХТО ЗІБРАВСЯ НА МАЙДАНІ 22 ЛИСТОПАДА 2005 Р.?

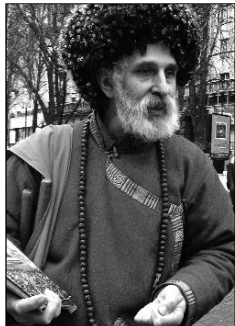
Роман Кутнич, 17 років:

— Ми прийшли на Майдан підтримати нашого улюбленого Президента, а також засвідчити свою повагу українському народові, який згуртувався й відстояв свою свободу.

Дмитро Тавлуй, 18 років:

— Люди прийшли, аби згадати події минулого року. Але нині ми не відчуваємо тієї ейфорії, що проймала українців тоді. Бо більшість прийшла заробити гроші й подивитися концерт. А наше вбрання — це, швидше, данина.

Сергій Корнієнко, 53 років:

— Минулого року

наша релігійна громада — Буддійський орден Ніппондзан Мьоходзі в Україні, головою якого я є, — була на Майдані. Ми мешкали в наметі, прагнули підтримати найцінніше — нові людські стосунки. Зараз хочемо зберегти ту атмосферу, запропонувавши Президенту побудувати священний курган миру Ступа на честь національної революції.

Валентина Косун, 49 років:

— Я прийшла сьогодні на Майдан, і маю святковий настрій. Можу пишати колекцією речей Помаранчевого Майдану: валянками, котом Леопольдом, сірою та рудою мишами, символікою.

Петро Кравченко, 68 років:

— На душі радісно. Ми відстояли свою свободу. Ось тільки не всі ще усві-

VOX POPULI

домили, що таке свобода. Звичайно, змінився народ, змінився дух Майдану.

Олена Яценюк, 58 років:

— Я щаслива, що ми прожили цей рік. І сьогодні я покинула роботу, приїхала з Борисполя знову відчути силу Майдану. Минулого року, коли я приходила сюди, мені легше ставало на душі, знімалися стреси і я сповнювалася радістю.

Валентина Білан, 42 роки:

"Сьогодні вранці знову на Майдан, Нарешті — наше вистраждане свято. Пішов від нас кучмарівський тиран, Багато нас, і нас не подолати".

Матеріали підготувала
Ольга СКРИПКІНА
Фото **І. ПИЛИПЕНКА**

ПОЗИЦІЯ

Редакція газети закінчує друкувати публічну лекцію Юрія Іллєнка "Місце пророка вакантне (проблеми української культури, зокрема кіно)" — із циклу щорічних лекцій імені мистецтвознавця Аркадія Оленської-Петришин. Початок у ч. 45, 46 за 2005 рік.

Тема сама випірнула з тієї самої вищезгадуваної підсвідомості, колективного досвіду мого народу — то було криваве слово "Анафема".

Із мороку століть, із суцільного туману історії випливала на мене ріка мертвих — п'ятнадцять тисяч моїх пращурів, переважно літні люди, жінки й діти, зарізані, як бидло, Петровим сатрапом Меншиковим у гетьманській столиці Мазепи Батурині, розіп'яті на плотах і пущені водою на пострах Україні, щоб вона навки забула й потайки думати про Незалежність.

Ріка мертвих текла крізь мене щодночі, лишень я запліщував очі.

Мертві мої пращури дивилися на мене мертвими очима мовчки. Усі п'ятнадцять тисяч. Мовчки. Щодночі. Я почав впізнавати багатьох із тих мерців. То були мої родичі з Черкас. Розстріляні в громадянську війну. Ті, що сконали в 33-му з голоду. Ті, кого розстріляли в 37-му. Одного разу я впізнав Курбаса. Курбас був застрелений просто в серце. І босий. У західській куфайці з Сандормохо. З табірним номером, який співпадав із номером мого телефону.

Через місяць нічних марень я витяг із шухляди старий сценарій про Мазепу "Ненаситець" і вписав у нього епізод "Ріка мертвих".

Ріка мертвих більше мені не снилася.

Ночами в мої сни почав вриватися голлий вершник у смолі й пір'ї на коні. Іноді вершник був мертвим. Іноді то був я сам. Мертвий. На коні. За нами гналися вовки. Кінь завжди приносив мене на поле Полтавської битви.

Битви я жодного разу не бачив уві сні, бо поле вкитував густий і рожевий, як молозиво, туман. Я чув лише звукову партитуру битви.

Коли двомісячне нічне фільмування раптом скінчилося, я зрозумів, — такого фільму мені ніхто не дозволить зняти. Яка б влада не була в Україні. Бо будь-яка влада фінансує лише ті проекти, які її прославляють напряму або опосередковано.

А за вікном усе більше кучмилося, вдень було темно, як вночі. Однаково темно було.

Те, що мені наснилося, було проти будь-якої влади. Те, що наснилося, було пророцтвом Української України. Те, що наснилося, було провокацією національної революції.

Тиждень тому в "Дзеркалі тижня" у статті про сімдесятіліття Бориса Олійника я прочитав слова, від яких здригнулася моя душа. Журналіст запитав Олійника: "Що то за Ваше гасло про Українську Україну, якесь масло масляне?" Поет зніяковів, поет почав пояснювати, що він так сказав на зустрічі з Тимошенко. "Українська Україна" — звичайно, масло масляне, але це краще для України, ніж "Наша кошерна Україна", і дуже на часі.

Для України воно на часі з моменту проголошення царем Петром "Анафема" Україні.

Саме тому в останній момент я змінив назву своєї книги "Відкритий лист Українцям" на "За Українську Україну" — відкритий лист українцям". Ось її сигнальний примірник ще зі старою назвою. "За Українську Україну" написано від руки. Три рази слово Україна повторюється на одній обкладинці, це такий тризуб, трійця — сакральний знак України. Власне, збірка статей цієї книжки і мала б бути змістом моєї сьогоднішньої доповіді: під цією обкладинкою і відозва до української інтелігенції про створення сучасної УПА — інформаційної, для партизанської війни проти окупантів національного інформаційного простору, тут і стаття "Революція

ЮРІЙ ІЛЛЄНКО: «МІСЦЕ ПРОРОКА ВАКАНТНЕ»

переходить в опозицію", тут і стаття "Піарпроект — мовна безумовна війна", тут і стаття "Приватизація Президента" — словом, те, що сьогодні я залишаю за рамками моєї доповіді, але я б радив Вам долучити цю книгу до того, що я наговорю сьогодні — виїде достатньо виразний пейзаж полтавської битви на Майдані Незалежності.

Досвід не передається, і все ж я розповів вам, як мені вдалося зняти і довести до головного екрана планети фільм із головним атракціоном — Українською Рікою Мертвих.

Фільм як каталізатор революційних процесів у соціумі, фільм криголам ніхто ніколи не фінансувати ні за яких обставин. Для цього треба збожеволіти. Серед божевільних немає жодного олігарха. А грошей на фільм треба утричі більше, ніж передбачено було бюджетом на весь кінематограф того року.

Стало ясно, що треба застосувати ту саму тактику, яку я використовував при зйомках "Білого птаха з чорною відзнакою", "Криниці для спраглих", або ще більш езуптську:

Перше — сценарій має бути таким, щоб подобався майже всім. Справжній сценарій, за яким буде знято фільм, має бути глибоко прихований між рядками показного тексту. Зовнішній сценарій має бляфувати на тих архетипах несвідомого, які можуть подразнювати амбіційність потенційного інвестора. Для цього треба заздалегідь визначити жертву — інвестора, який має проковтнути бляшню. (Про спосіб лову інвестора трохи нижче).

Друге — я твердо знав із самого початку (насправді все збулося з мінімальною статистичною похибкою), що сценарій ніколи не вдасться зняти повністю так, як його записано первісно.

Неминучі болючі переробки, неминуча цензура, неминучі безглузді корекції і, головне, — неминучі примусові вилучення зі сценарію сцен, епізодів, цілих ліній, реплік, монологів і навіть ролей.

Виходило, що сценарій треба робити в спосіб, коли цілий фільм упаковується в кожний окремих елемент фільму, коли окрема сцена або навіть персонаж можуть репрезентувати ціле в певних співвідношеннях з іншими сценами, персонажами, пейзажами або репліками. Сценарій треба написати в такий спосіб, щоб втрата в процесі виробництва частини епізодів і сцен не змогла б змінити цілісність задуму. Збереження критичної маси тексту фільму має гарантувати повноту розкриття задуму. Чи таке можливо? Можливо, коли іншого виходу не існує. Вже тоді я знав це достеменно, бо в мене був унікальний досвід зйомок принаймні трьох фільмів, які побували в лабетах радянської цензури і вийшли звідти неушкодженими. Зрозуміло, що наративна, оповідна, сюжетна, лінійна конструкція цього не витримає. Сюжет руйнується при вилученні будь-якого авантаженого інформаційного фрагмента. Потрібні зовсім нові конструкції, стильникові — ідеально врівноважена інформаційна ятка, що має шість ступенів інформаційних сполучень. Природний монтажний феномен. Міцнішої конструкції для кулі в природі не існує. Це довів мені футбольний м'яч із першості світу, подарунок Зіннадіна Зідана за фільм "Тіні забутих предків". Хто його тільки не гамселив ногами, а йому хоч би що. Саме цього м'яча Зіннадін поклав у дев'ятку в матчі з... вибачайте, забув із ким... Стильникова конструкція продовжує працювати навіть при травмуванні або повній руйнації до третини стильників у будь-якому не передбачуваному алгоритмі. Стильникова інформаційна побудова створює **холотропний ефект**, тобто, орієнтований на цілісність (від грецького *holos* — "ціле" і *trepein* —

"рухатися у напрямку будь-чого"). При тому, що кожен стильник є масштабним відповідником цілого.

Третє — треба раз і назавжди розпрощатися з вульгарно лінійним побутовим уявленням про час. Повернути час простору у вихорах торсійних полів. У Всесвіті немає іншого виду руху, крім фігури вищого пілотажу часу в закрученому в бублик просторі. Гвинт через ліве і праве крило одночасно по спіралі фігури тора-бублика, якій (бублик) у свою чергу здійснює ту саму фігуру вищого пілотажу й випикує бублик уже четвертого виміру і так до безкінечності у двох протилежних напрямках.

Коли військовий льотчик Нестеров здійснив свою найпершу в світі мертву петлю над Шулявкою, де зараз лежить у нокауті кіностудія Довженка, його оштрафували на дві мінімальні зарплати за невірне правдивий ризик державним майном. Мене було оштрафовано заборороною фільму російським міністром культури єврейсько-львівського походження Михайлом Швидким. Відтоді я називаю його Швидка Настя.

Четверте — нарешті запровадити на зйомках великого проекту принципово нову систему режисури, розроблену мною на кафедрі кінорежисури кінофакультету Театрального інституту ім. Карпенка-Карого — метарежисуру, яка полягає в режисурі глядацької підсвідомості. Предметом режисури стають не вироблені мізансцен, не психологічні конфігурації ролей, не монтажні збагачення змістів, а власне аранжування глядацького зчитування дискурсу фільму, управління емоційними рефлексіями глядача, і, головне, — перенесення роботи зі створення трактування фільму з рук кінорежисера в душу глядача. Ненав'язування глядачеві жодного усталеного трактування. Послання про Мазепу має сформуватися не в текстах фільму, а в сприйнятті глядача як його рефлексія на артактах.

П'яте — стиль: Великий Стиль Заплідненої Еросом Еклектики. Коктейль наскельного живопису, вертепу, сюрреалізму, постмодернізму в занадто перенапруженому жесті українського бароко. Лавина фресок, але не з храму, а з вертепу. Нон-стоп-серія феєричних перформансів на натурі, знятих під документ. Обвальне тіражування копій, які не мали відповідника в історії. Блеф із байдужою посмішкою Сфінкса.

Шосте — концепція — Апокриф. Існує чотири канонізованих трактування Мазепи. Чотири Євангелії про Мазепу. Перше — Мазепа — зрадник. Авторі: цар Петро І, поет Олександр Пушкін, уся російська історіографія. Друге — європейська традиція — Мазепа — бунтівник, повстанець за свободу Батьківщини. Авторі — Вольтер, Байрон, Гюґо, Делакруа, Жеріко. Третє — Мазепа — національна ікона, без жодної плями на лику. Авторі — переважно наукова думка української діаспори. Четверте трактування — романтичний герой, неперевершений коханець. Починається його життя з гоголового вершника на дикому коні, який скаче від альтанки коханої в безсмертя, проходить через усі будувари Варшави, України, Москви і закінчується неперевершеною навіть Ромео і Джульєттою любовною драмою вісімдесятилітнього гетьмана і його юної п'ятнадцятирічної похресниці Мотрі Кочубеевої. Не пристати до жодної концепції! Не дати скувати Мазепу жодним авторським трактуванням! Знімати фільм так, що лише з'явиться натяк на якість однобічне трактування, — робити подвійне сальто назад і починати все з нуля. Доручити виконання ролі Мазепи трьом діаметрально протилежним за зовнішністю, віком та темпераментом акторам, перенес-

Продовження на с. 10

РОЗГОЙДАНІ ДЗВОНИ ПАМ'ЯТІ

Ми зустріли Валерія ФРАНЧУКА наодинці з його вже висловленим болем, і здавалося, в зосередженості художника врешті настане якась підсумкова пауза. Утім, найбільший із виставкових залів Українського дому таки не вмістив повністю того болю — п'ять великих картин, навіяних Голодомором, лишилися за межами виставки "Розгойдані дзвони пам'яті". І в тому, певне, криється своя сим-

воліка: адже немає такого приміщення, що його простору було б задосить, аби спомини про всі три Голодомори, влаштовані українському народові у ХХ столітті, набули завершення. Кровоточать наші серця тим болем, і душі неодспіваних мільйонів наших співвітчизників калатають у дзвони пам'яті, аби ніколи в світі не повторилося таке. Ні тут, ні десь інде, — ніде в світі.

Уже багато років у картинах Валерія Франчука то з дерев, то з пагорбів, то з хмар наче проявляються людські постаті, і в найоптимістичніших його роботах завжди є зримий підтекст, котрий по-доброму бентежить. Можливо, оті невинно загинулі і на його рідній Хмельниччині, і в інших областях України прозирають крізь картини на нас, живих, щоб застерегти, і — просять про молитву за них...

Валерій Франчук писав цикл про Голодомори не на замовлення держави чи якогось із музеїв. Це голос совісті — спільної з Отцем Небесним вісті — змушував худож-

1946—1947 роках, то проводити паралелі не зовсім правомірно, бо голодомори — це цілеспрямоване знищення українців як нації. Воно здійснювалося сталінською радянською владою гранично жорстоко, відверто, нахабно й цинічно. У людей забирали останні зернини й залишали вмирати від голоду на багатючій, родючій землі. Такого, певно, не робив навіть найстрашніший кат в усій історії людства. Україна прийняла на себе такі жакливі удари, що навіть важко уявити, яка ще нація змогла б вижити. А ми вижили, піднялися, народили нових геніїв у всіх сферах людської діяльності.

Остання моя виставка — ніби крок звідти... з тих страшних років — двадцятих, тридцятих, сорокових. Але лики й погляди тих душ проглядають і в теперішніх обличчях і душах, які також відійшли від жакливих матеріальних і моральних злиднів. Тому я з вами в цьому розумінні погоджуюся, що оте поневіряння людського духу не зупинилося в сорокових роках, у п'ятдесятих... Радянська система доводила до повного зубожіння все українське, свідоме, і, дивна річ, це відбувається досі. Я це відчуваю на своїй шкурі як митець, котрий ціле-

спрямовано працює в українському образотворчому мистецтві. Мені нестерпно тяжко проходити ці поневіряння: щодня я відчуваю на собі прес із боку офіціозу — несприйняття, замовчування, цькування, приниження як людини і митця. За двадцять років я не мав жодної можливості представити свої твори в Спілці художників України, хоча є її членом, і, за логікою, повинен там звітувати. Навіть за радянських часів митця викликали кожних 3—4 роки й казали: "Прозвітуй. Ти працюєш чи спиш у майстерні?" Це дуже важливо для

"Душа криниці, забутої людьми"

ника говорити на весь світ те, що не дуже визнають на державному рівні наші північні сусіди, та й міжнародна спільнота.

Але геноцид є геноцид. Генетично закладений страх голоду й досі вадить нам у державному поступі.

Валерій Франчук — син своєї землі, свого народу. І що більше нищили в усі віки наших світочів і героїв, то більш живуча в душах митців потреба говорити правду.

Валерій Франчук удостоєний високого звання лауреата премії імені Василя Стуса. А Товариство "Просвіта", що носить благословенне ім'я Великого Тараса, за цикл картин "Розгойдані дзвони пам'яті" висуває художника на здобуття Шевченківської премії. Адже мистецького усвідомлення, узагальнення такого обсягу і такої сили, як ці майже сто картин, представлених нині в Українському домі, немає в жодного художника.

— **Пане Валерію, Ваша остання виставка про голодомори в Україні викликає певні відверті асоціації. Чимало людей нині вважають, що ми живемо в часи незримого голодомору: українська нація катастрофічно вимирає і вже лунають голоси, що українців треба заносити в Червону книгу. Чи не додасть Ваша виставка гіркоти і щему втомленому суспільству?**

— Якщо пов'язувати сьогоднішні історичні події-наслідками, до яких привели три страшні біди — три голодомори, які сталися в 1921—1923, в 1932—1933 і

стерні й нікому не показувати своїх картин, хоча дехто вважає, що так роблять справжні художники. Справжня робота художника — малювати й показувати художні твори на виставках. І головний критерій — їхня потрібність. А без таланту й майстерності ти не будеш нікому потрібний.

Повернуся до головного: чи не додасть моя виставка — мій уклін жертвам голодоморів — гіркоти й щему втомленому суспільству? Є стара істина, яку забувають в Україні: щоб не бути рабами і бидлом, треба мати добру пам'ять. Викреслиш із пам'яті "неприємне" — і знову тебе поведуть на заклання. Є речі, які не можна забувати-прощати, їх треба знати, щоб протидіяти несправедливості й неправді.

Хтось, може, і скаже, що я своїми картинами ніби сиплю сіль на рани. Справді, сіллю ран не вилікуєш, сіллю можна їх тільки роз'ятрити. Потрібні ліки все-таки. А ліки — це наша нескореність, повага до себе.

Мої твори — це покладання квітів. Ми ж раз на рік приходимо на кладовище в день поминання до своїх рідненьких, покладаємо квіточки і згадуємо, які вони були. А хто згадає про мільйони невинних діточок-пискляточок малесеньких, дорослих, стареньких, які від голоду пішли з життя не по своїй волі? Де ті кладовища? Були вириті рови і ями здоровенні, куди звозили з сіл людей і поспіхом заривали. І ніхто про це вже не знає, бо не досліджено, де ці кісточки. А душі неприкаяні людей, що не були по-християнськи поховані, витають поруч, вони серед нас, вони волають. Я їх чую як митець. І мої картини — це моя данина пам'яті тим мільйонам невинних замордованих душ. Скільки б вони могли зробити дивовижних досягнень у науці, в техніці, в мистецтві! Скільки геніїв знищено одним змахом пера тирана, що вирішив таким чином провчити незламну націю. Але нація наша піднялася. І зовсім недавно здивувала світ Помаранчевою революцією. Її значення, на мою думку, ми ще повністю не зро-

зуміли й не оцінили, це станеться пізніше. Головне — ми інші, вже не такі безголосі й терплячі.

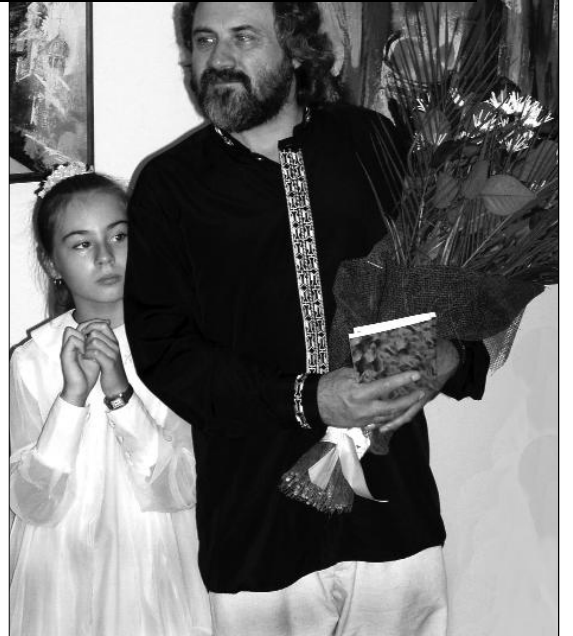
Своїми творами я ніби прошу: не забувайте, що в історії нашої країни були трагічні й складні події, і допоки ми їх пам'ятаємо, доти матимемо можливість рухатися вперед. Повірте, не оглянувши того, що з нами було, ми не зможемо побачити ту велику перспективу, яка попереду нас. А перспектива є обов'язково! Я ніколи не був песимістом, — мовляв, наша нація вироджується, бо хтось дуже хоче заселити благодатні землі. Дідька лисого! Є Вища сила, яка робить усе для того, щоб кожна нація мала своє вічне існування. І в нас є це вічне існування, — якщо кожен на своєму місці чесно працюватиме. Тільки так ми зможемо вийти із кризи і йти далі.

— **Оці трагічні образи — від прочитаного, почутого чи, все ж таки, пережитого?**

— Судити самі. Я родом із Хмельниччини, народився в селі Зелена Красилівського району. Батько — круглий сирота (мав двох братів: Остап загинув на запланованій в Карелії, Данило поневірявся по сталінських тюрмах), 1918 року народження, як і мама. Удвох вони прожили понад півстоліття, народили п'ятьох синів. Бабу, що померла 1947 року, я не пам'ятаю, а діда — так, він прожив до 1953-го (дивно, але я, трирічний, запам'ятав його). Він дивився на мене з фотографії 1924 року достойним, красивим, високим мужчиною. Його обзивали "кулаком", репресували. Двох дідових братів розстріляли. Третій зумів виїхати в Канаду, і там його сліди загубилися.

Отже, трагічні образи на моїх полотнах у першу чергу від спогадів моєї родини, особливо моєї мами Марії Броніславівни. На її долю припали три голодомори. Жак 1946—1947 років уже мої старші брати пам'ятають. Я — з 1950 року. Є гени в кожній родині, які тримають стовбур роду. До речі, мама казала, що я вдався в її рід — Кобилянських-Орловських, серед яких були дуже гарні майстри, мій прадід побудував церкву в нашому селі.

Про лихоліття мама нам тихенько розповідала на печі, щоб ніхто не чув, а потім уже і вголос (коли ми, її сини, вийшли в люди), знаючи, що їй небагато часу залишається. У мені постійно йшла внутрішня робота душі й серця, картини з'являлися не спеціально, не на замовлення, я не отримував грошей на цей, як нині кажуть, про-

Митець із донькою — юною художницею

ект. Я творю за внутрішньою потребою.

— **У радянські часи тема голодоморів була не тільки заборонена, за неї могли запротирити в психушку.**

— Так, не те що малювати — словом не можна було обмовитися. Я, будучи студентом третього курсу художнього інституту, намалював церкву і приніс на виставку в Спілку художників, так звідти мене з тріском відправили разом із тією церквою, бо треба було увічнювати передовиків соціалістичних змагань і соціалістичні новобудови. А я хотів малювати церкви, простих людей села...

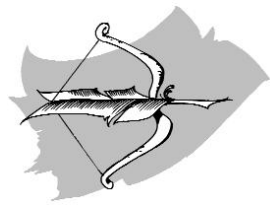
Та ось на початку дев'яностих років з'явилася можливість узятися за сокровенне — за цикл "Розгойдані дзвони пам'яті". Минуло п'ятнадцять років роботи, і я отримав можливість в Українському домі показати моє бачення тієї біди. На своїх картинах я не зображував мертв'яків, яких не бачив. У мене є церкви, душі людські, образи янголів, у мене є лики, у тому числі красивих жінок, яких вели на сортування...

— **Надворі 2005 рік. Я знаю, що Ви чимало малюєте на теми сьогодення. Від генеральної теми пролягли духовні містки до нових ідей. Що для Вас є ключовим, важливим?**

— Так, справді, я завершую цикл "Розгойдані дзвони пам'яті", що складається зі 115 картин. Я зробив, на мою думку, все, що моя душа могла витримати в такому напруженому стані. Тому приступаю до тем просвітлених і радісних. Правда, не буду танці-гопаки малювати. Я хочу показати світло душі української — чистої і щирої. Мені є що сказати з цього приводу. Це буде ода людині-творцю світу, що перебуває під Божим благословенням. Я маю велику надію, що вже в лютому 2006 року в галереї "Лавра" я зможу прозвітувати перед своїми героями-глядачами ювілейною 80-ю виставкою. Щоразу запитую себе: "З чим ти йдеш до людей?" Слава Богу, я жодного разу не збрехав їм. Схибити — це зробити перед собою страшний гріх. А я боюся гріха, боюся прогрішити перед Господом, тому дуже відповідально ставлюся до своєї роботи.

Новими картинами живу і йду далі — до завтрашнього дня України, який бачу все-таки світлим, а людей — щасливими.

• **Володимир КОСКІН, Ганна КОЗАЧЕНКО**
Фото авторів

Продовження. Поч. на с. 3

ти створення образу на означений матеріал — фрески, гравюри, манекени, скульптури, пісні, хореографію, туман (у розумінні сфумато Леонардо да Вінчі). Монтувати всіх цих виконавців не послідовно, — за принципом лінійності життя, а створювати синхронну хореографію часу, коли всі вони постають в одній мізансцені в нічній не детермінованій поєднанні. “Світ ловив мене, але не спіймав” Григорія Савовича Сковороди має перекочувати з його надгробного каменя на гасло для виконавців ролі Мазепи.

Сьоме — скандал. Зламати сім печаток мовчання. Полтавської битви не було. Цар Петро I не славетний “мідяний вершник”, а брудний збоченець, серійний маніяк, убивця і кривавий кат України. Світом править Ерос в одній постелі з Танатосом. Анафема не має ніякої сили, бо в Мазепи не було гріхів проти церкви і анафему накладено світською персоною і найбільшим із грішників російської історії. Ріка Мертвих має впадати не в Десну і Дніпро, а у Волгу, Сену, По, Дунай, Віслу і Рейн... бажано, — і в Гудзон...

Скандал — єдине, що залишається в моєму розпорядженні в ситуації мертвого українського кіно. Відвіду про смерть українського кіно видали самі кілери, “українська” (в лапках) мас-медіа, і тиражували її по цілому світу. “Мертві бджоли не гудуть”. Треба вчинити найбільший в Європі кіноскандал, бажано на Московському міжнародному кінофестивалі. Або в Каннах. Або на найпрестижнішому сьогодні Берлінському кінофестивалі. Щоб луна покотилася землею кулею. Втягнути в скандал максимальну кількість людей. Саме в роздмухуванні скандалу полягає концепція промоушену не стільки фільму, скільки постаті Мазепи. Коли почнуть ламатися списи в дискусіях про фільм, Мазепу, історію, Україну — почне вималюватися обличчя істини. Україна почне тяжкий процес самоусвідомлення. Українська ідея підніме відтату Кучмою голову. Це головна мета фільму.

Восьме — жанр — молитва. Я нарешті зрозумів жанр своїх нічних бднь. Це була нескінченна молитва. Фільм має бути в жанрі молитви. Лише Молитву можна протиставити Анафемі. До моєї Молитви треба залучити Молитви всіх творців фільму, а з часом і Молитви глядачів. Сума всіх цих Молитов спроможна анігілювати будь-яку Анафему.

Дев'яте — все. Стоп. На сьогодні досить.

Дев'яте, десяте, двадцять перше... най залишається в закритій главі моєї автобіографічної книжки “Доповідна Апостолові Петру”. Ту закриту главу я не стану оприлюднювати до своєї смерті. Бо в тій закритій главі я залишаю записи, ще небезпечніші для мене, і не тільки для мене, ніж плівки майора Мельниченка.

Досвід не передається. Принаймні не передається в такий прямолінійний спосіб, як причинно-наслідковий зв'язок. Кожна індивідуальна національна аперцепція транслюється в колективне підсвідоме нації все життя. Кожне життя без винятку. Сума тих досвідів — то чорнозем нашої культури. Український чорнозем такий чорний через те, що в тій чорній землі українців, що віками орали цю землю, лежить у тисячі, а може, і в мільйони разів більше, ніж тих, що орють її зараз. Це могутній і надійний інформаційний щит нації — її безкінечне, безоднє інформаційне торсійне поле, її народна пам'ять, її безсмертна культура.

І вже з того інформаційного поля, з того колективного несвідомого, чи то підсвідомого, з тієї колективної пам'яті народу кожен індивід може черпати скільки зможе, наскільки він гармонізує своє **ЕГО** з трансцендентальними джерелами своїх предків. Настільки, наскільки він розкріпачить власну інтуїцію від раціональних забобонів.

Фільм “Тіні забутих предків” зробили самі тіні забутих предків.

Фото О. Галаті

ЮРІЙ ІЛЛЕНКО: «МІСЦЕ ПРОРОКА ВАКАНТНЕ»

Параджанов був лише ретранслятором, медіатором, виконавцем. Геніальним посередником.

Митець — лише посередник, медіатор, транслятор того споконвічного архіву народної культури. Жоден митець не може стати більшим за той архів. У цьому випадку має рацію Платон, коли стверджує, що людина не створює нічого нового, вона лише пригадує те, що вже було. Новими бувають лише упаковки старих істин, навіть якщо ті старі істини досі ще не відомі людству.

Але вони вже давно відомі Богам. “Я лише видимий знак невидимої Божої благодаті”, — написав Владика Софрон Мудрий на прохання журналіста дати йому свою автобіографію.

Я лишень видимий знак, який постійно зникає зі склепіння Кам'яної Могили, непрочитаний самим собою знак, який непогано вмів знімати фільми.

Саме українські фільми.

Саме в цей момент, коли я ніби поставив крапку, ніби закінчив думку, варто зробити подвійне сальто назад і почати спочатку, але в іншій альтернативній площині.

Місце пророка вакантне.

Полтавська битва відбулася на Майдані Незалежності в листопаді—грудні 2004 року.

Знову виграв Петро I.

Конспективно нагадаю, як Петро виграв першу Полтавську битву:

— Петро нахабно буде свою північну столицю на землі Карла XII.

— Починається Північна війна.

Карл XII з купкою своїх головорізів, всього 10 тисяч, під Нарвою щент розбиває 60-тисячне військо царя вкупі з трьома полками Мазепи. Петро тікає, як навіжений. І починає реорганізацію своєї армії під проводом німців.

— Карл XII повільно суне на Москву. Москва приречена. Бо під Москвою стоїть лише половина царських військ. Друга половина упокорює Україну, тобто, Малоросію. Якщо цар зніме військові залоги з малоросійських городів, то Україна миттєво стане незалежною.

— Петро вирішує спрямувати шведську навалу на Україну. І в Україні об'єднати свою армію і гетьманські 19 полків проти Карла. Як це зробити?

— Петро нападає на ар'єргард королівського війська, так звана битва під Лісною, і топить у білоруських болотах усю артилерію шведів, спалює весь запас провіанту і пороху. Карлу XII нічого не залишається, як повернути на Батурин, гетьманську столицю, в якій найкраща артилерія в світі, неміряне збіжжя, вистачить на три армії, і найбільша скарбниця золота в Європі.

— Карл XII повертає свою голодну і замерзаючу армію на Україну.

— Мазепа просить у Петра допомоги. Петро відповідає ультимативно: “Боронись как знаешь... Не томо 10 тысяч войска не дам, а и единого солдата не получишь!” Сюзерен зраджує свого васала. Запам'ятайте: Петро зраджує Мазепу.

— Мазепа перед неминучою окупацією гетьманщини Карлом XII і перспективою навіки залишитися під польським крулем обирає тактику нейтралітету. Іде на мирову з Карлом XII.

— Петро наносить серію блискавичних ударів. Перше — оголошує по всіх церквах Анафему. У Глухові самочинно править чорну месу. Анафема не легітимна, бо в Мазепи немає жодного гріха проти церкви. Анафема (тобто віддання дияволу) їхнього верховного вождя для віруючого населення Малоросії найбільше потрясіння в житті. Друге — Петро насилає каральний загін Меншикова на Батурин. Укріплений Батурин не по зубах не те що такому загону, а й цілій армії Петра. Сотник Ніс відкриває потайний хід у столицю, яку вже покинуло військо Мазепи і рухається на з'єднання зі шведом. Меншиков вирізає 15 тисяч мешканців міста. Пускає їх водою, щоб ріка мертвих перестріла гетьманські полки при переправі через Десну.

— 17 полків зраджують свого головнокомандувача Мазепу. Переходять на бік царя. Анафема починає діяти.

— Меншиков грабує Батурин, вивозить усе до останньої зернини, порох до останньої порошини, забирає 70 польових гармат, 15 стаціонарних, великого калібру підриває на валу і спалює місто.

— Петро роздягає всі церкви свого царства, всі дзвони переплавляє на гармати, все золото іконостасів забирає в казну.

— Петро не поспішає зустрітися з Карлом, бо в Карла є ще могутній резерв — договір із турками про п'ятдесят тисяч ятаганів для розправи з Петром.

— Петро піднімає вітрила свого новісінського флоту у Воронежі й стає в Азові проти мису Казантип. Запрошує на борт сіраскіра і пропонує туркам вічний мир. Сіраскір каже, який мир, коли ти став під нашими берегами з новою армадою в сорок кораблів. Петро як гарантію вічного миру спалює свій новий флот на очах турків. Таким чином Карл XII залишається один, без турків, без гетьманських полків, із однією гарматою, з виснаженою, голодною, деморалізованою армією проти вишколеної з німецьким ордингом армії Петра.

— Полтавської битви не було в тому форматі, який описав Пушкін. Незважаючи на всі ті запобіжні заходи, Петро примудрився програти першу частину битви і наказав уже запрягати, щоб тікати, — так само як із-під Нарви. Врятувало Петра те, що Карл знепритомнів на полі бою від поранення в ногу, яке дістав напередодні битви. А його марнослашний фельдмаршал приревнував перемогу до генерала кавалерії і відкликав переможну атаку. Коли полки шведів почали нову підготовку до бою, у фланги шведської армії увірвався несамолюбий Семен Палій на чолі калмицької дикої кінноти і козацькі полки. Семена Палія Петро спеціально відкликав із сибірської каторги, саме для цієї атаки. Далі почали говорити гармати. На перевалочній, при переправі через Дніпро, Меншиков посадив на палі залишки війська Мазепи, а шведів полонили всіх поголовно.

А тепер також конспективно, як відбувалася друга Полтавська бит-

ва на Майдані Незалежності, яку також виграв Петро I.

— Конституційний Суд виніс вирок: дозволити Кучмі третю ходку в Президенти. Вважати її другою. Першу скасувати. Кучмі цього було замало. Кучма хотів назавжди. Треба було зробити так, щоб цього самого хотіли і кучмоводи. Кучма віддає кучмоводам інформаційний простір України, ліквідує національний кінематограф, звільнений неосвящений кіноринок віддає на пограбування рідним і близьким, на додачу — всю банківську систему, на дрібнички — Донецьк, Криворіжжя, Дніпропетровськ зі всіма потрухами.

— Розробляється сценарій довічної влади Кучми під назвою “конституційна реформа”, за яким Президент стає англійською королевою, але без Англії, а всю виконавчу владу перебирає на себе Прем'єр-міністр. Бути довічним Прем'єр-міністром Конституційний Суд нікому не забороняє. Але може заборонити Кремль.

— Кучма спалює Незалежність перед Кремлем і отримує як “пояс вірності” систему прослуховування свого кабінету і майора Мельниченка на додачу.

— Систему прослуховування господар використовує не без користі для себе. Він провокує всю свою “королівську рать” на “невинні” відвертості. Школа більшовицького шантажу партотрга “Южмаша” стає у пригоді перед мікрофоном під диваном.

— Під час другої (третьої) виборчої президентської кампанії, — в обмін на підтримку інтелігенції, — замовляє Ступці фільм про Мазепу. Ступка бере і мій сценарій, і мене самого в цей проект. На першому етапі, коли всі ще думали, що я зроблю фільм за концепцією Петра I—Пушкіна—Путіна про розбещеного старця-зрадника, — фігурували навіть російські гроші. Міністр культури РФ Швидкой кидав із барського столу півмільйона баксів, але Лужков не дозволив і надіслав Швидкому том Пушкіна з поемою “Мазепа” як інструктаж для спілкування з малоросами.

— На конкурсній основі готуються кандидати на роль маріонеткового Президента та їхні дублери, на випадок “летальних исходів”. Кандидати готуються заздалегідь із повною гарантією підконтрольності.

— Коли прийшов час “Х” і стало очевидним, що сценарій починає давати збої через витік інформації — за наказом Антикремля зраджує майор.

— Зависає загроза імпічменту. Насувається загроза прямого усунення. Рятуює один із кандидатів, який заявляє, що він — син Кучми. Один із кандидатів переходить у розряд фаворитів.

— Стає зрозумілим, що з Мазепою влада помилилася. Ілленко знову вийшов із-під контролю. Починаються економічні репресії, міні-голодомор в експедиції в селі Прохорівка. Ступка відмовляється зніматися. Частина епізодів залишаються не знятими. Спрацьовує моя програма стільникового монтажу. Незакінчений фільм мені вдається відправити на Берлінський фестиваль. Скандал перебільшує всі мої сподівання. Бомба вибухнула. Алюзії фільму настільки прозорі, настільки небезпечні для влади, що Мінкульт віддає за контрактом фільм у повну власність кучмоводам. Із Москви лунає анафема фільму, а мені — заборона.

Це вже сьомий заборонений фільм у моєму житті. Сценаріїв заборонених я не рахую, як Нікіта Михалков не рахує мисливських трофеїв, кажуть, погана прикмета.

— Обділені, або, за політичним сленгом, опозиційні олігархи і їхні лобісти у Верховній Зраді готують безпрограшний проект “Помаранчева революція” і обирають собі лідера, яким збираються крутити, як циган сонцем. Кандидату нічого не залишається, як очолити проект. За словами одного з ідеологів групи захвату “Наша Україна”, планувалося вивести на Майдан до 300 тисяч групи підтримки.

— Починається обвальна, тотальна фальсифікація всього, для створення ефекту хаосу, з якого ніби знає вихід лише “Помаранчевий Проект”.

— Результати фальсифікації несподівано збуджують приспану національну гідність України. На Майдан виходять мільйони. Це вже не “Помаранчевий Проект” — це вже Національна Українська Революція.

— Шок цілого світу. Внутрішні варвари, українці, виявилися толерантними і довірливими, як кошенята буржуа. Всі співають і танцюють, — замість брати владу, яка поки що нічия.

— Найбільш радикальні революціонери нагнітають невдоволення, говорячи правду. 28 листопада назріває реальна загроза повторення румунського варіанта. На дахи Профспілок, Поштамту, Консерваторії і Дому з Химерами лягають снайпери.

— Лідер “Помаранчевого Проекту” залюлює обіцянками Національну Революцію і вдруге рятує Кучму від смерті.

— Кучма такого не забуває. Помаранчевий Кандидат стає Президентом, незважаючи на те, що виграв вибори Блакитний Зек.

— Національна Революція розгублено дивиться, як на сцені Майдану керівники “Помаранчевого Проекту” цинічно ціпляють собі на груди медалі переможців Помаранчевої Революції.

Оскільки я вже на кафедрі, дозвольте мені буквально тридцять секунд попрацювати Пророком.

Фальсифікація наступних безрезневих виборів набирає небаченої досі обертів. Незважаючи на те, що всі інститути соціальних досліджень трублять про перемогу лише трьох блоків, число розчарованих досягає вже числа українців за останнім переписом населення. Тобто 78 відсотків. Ці розчаровані, чії думки я озвучував отут цілу годину, можуть просто не з'явитися на вибори. І то буде кінцем цивілізації Кам'яної Могили, Аратти, Київської Русі, Незалежної України. А можуть об'єднатися в новій фазі Національної Революції — Фронті правих сил, усіх без винятку правих сил. Тоді то буде небачена в історії України перемога нації. Не забуваймо, що нас в Україні 78 відсотків. І якщо нам в Україні буде жити заможного, щасливо і вільно, то заможного, вільно і щасливо буде жити і решті етносів: румунам, євреям, полякам, руським, татарам, гагаузам, грекам і навіть тому єдиному в Україні шведському селу, що під Мелітополем, поблизу Кам'яної Могили.

Якщо комусь ще кортить попрацювати Пророком, то, будь ласка, місце пророка вакантне.

Україні потрібен Пророк!

ДЕНЬ СВОБОДИ НА МАЙДАНІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Закінчення. Початок на с. 1

Не будьмо скоростиглими в наших сподіваннях і розчаруваннях. Я переконаний, що моя нація і мій народ обрали дорогу унікальну.

Рік тому наш Майдан став могутньою рікою, в яку зійшлися струмочки і потічки з усіх кінців України, аби їй служити. Кожен із нас звільнявся від страху, байдужості й неправди, — тільки вільні люди могли знайти красивий вихід із того конфлікту, який у більшості країн закінчується громадянською війною. І це унікальне рішення знайшла нація, яку сьогодні визнав увесь світ. І я прошу вас, шановні українці, — пишімося цим!

Помаранчевий майдан питав у кожного з нас: яких змін для своєї нації ти хочеш? А для держави, а для своєї родини? Від цих запитань, як і від власної совісті, ніхто не міг сховатися, — жоден громадянин, незалежно від місця проживання і переконань. Майдан сказав: нам потрібні чесні вибори, нам потрібна влада, яка поважає демократію і верховенство права, свободу і справедливість, аби власною працею здобути благополуччя і впевненість у завтрашньому дні. Кожен українець, — хто серцем, хто розумом — сприйняв його слово і волю; Волинь, Галичина, Гетьманщина, Слобожанщина не схибили в наших історичних цінностях, а Господь почув святую Шевченкову молитву:

*І всім нам вкупі на землі
Єдиномисліє подай
і братолюбіє пошли...*

Лицарями українського Майдану стали студенти і молодь, дипломати і міліціонери, журналісти, які сказали своїм читачам, глядачам і слухачам правду, зробивши інформаційну революцію.

Сімнадцять днів Майдану породили нове обличчя України, світ побачив сучасну націю, Нову Україну, здатну формувати нове обличчя Європи. По-новому і ми сьогодні відчуваємо Україну в собі. Абсолютна більшість громадян сприймає її, як єдину батьківщину, в усіх регіонах країни, в усіх соціальних і мовних групах. У першу чергу — серед молоді й людей із вищою освітою. Це — 90 відсотків громадян України, а два роки тому нас було 76 відсотків. П'ять років тому понад половина української молоді воліли б народитися за кордоном, а сьогодні 94 відсотки з них вважають Україну єдиною можливою батьківщиною.

Сьогодні ми на повен голос говоримо про себе, як єдину українську націю і пишаємося своїм українством, відроджуємо свої корені, очищуємо від чужих міфів свою історичну пам'ять. Це не простий процес. Нам не вистачило рішучого кроку, аби воїни УПА та Великої Вітчизняної війни подали одне одному руку. Це не вдалося, але я вірю і роблю все для того, щоб старі розбрати в Україні були подолані.

Згадаймо іншу сумну сторінку української історії — Голодомор, що забрав десять мільйонів синів і дочок нашого народу в 1932—1933 роках. Нам потрібно винести урок з цієї трагедії, аби усвідомити, що доля кожного, — і мертвого, і живого, і ненародженого — уплетена в долю єдиної України. Майдан допоміг мільйонам людей утвердитись в своїй українській ідентичності.

26 листопада я вас усіх запрошую, шановні друзі, взяти участь у посадці калинового гаю на честь кожного українського села, яке в 1932—1933 роках потерпало від Голодомору.

Ще одна незаперечна перемога — обретіння гідності українського громадянина мільйонами наших людей. Українці назавжди звільнились від старої звички терпіти безвідповідальність влади.

Перемогою Майдану стало утвердження свободи слова, яка стрімко набирає силу. Я вітаю цей процес і роблю все для того, аби він прискорювався. Як Президент пропоную журналістському цеху партнерство. Переконаний, що незабаром преса в Україні стане четвертою владою. Переконаний, що професійні журналісти витримують випробування нею, що найвищі журналістські стандарти стануть нормою, і що це питання недового часу.

Нарешті, перемогою Майдану стало отримання всіма нами свободи вибору. Ми захистили право кожного громадянина обирати самому собі владу. Я гарантую: з першого дня виборчої кампанії парламентських виборів 2006 року вони будуть чесними і не будуть підлаштовуватися під жодну політичну партію.

Я готовий відповісти на кожне запитання, яке буде виникати в дискусії між владою і громадянином, між владою і бізнесом. Як Прези-

дент, — за підсумками тих восьми місяців, які українська влада демонструє свою діяльність, — я стверджую, що ми зробили багато такого, чого в цій країні ще ніхто не робив. І хочу акцентувати деякі моменти наших здобутків.

За 9 місяців, сказав В. Ющенко, було створено 830 тис. робочих місць, а за 12 місяців заплановано створити їх 1,1 млн. Відтак рівень безробіття в Україні складає 7,2 % і є найнижчим за всі роки незалежності, відзначив Глава держави.

Щодо військової сфери, Президент нагадав про скорочення терміну строкової служби як для призовників з вищою освітою, так і без. Він також відзначив, що через 20—25 днів буде завершено третій етап виводу українських військ з Іраку.

Президент згадав і приватизацію комбінату “Криворізьсталь”, яка, за його словами, принесла до українського бюджету коштів на 20 % більше, ніж загальний прибуток від приватизації за всі попередні роки незалежності.

Говорячи про євроінтеграційні прагнення нашої держави, В. Ющенко сказав, що під час саміту “Україна—ЄС”, який відбудеться 1 грудня, Україна очікує визнання від Євросоюзу статусу країни з ринковою економікою. При цьому він схвально оцінив початок переговорів про лібералізацію країн ЄС візового режиму для українців. Перераховуючи нагальні завдання української влади та суспільства, Президент наголосив на боротьбі з корупцією. Він відзначив, що у влади є чіткий план боротьби з цим явищем, першим пунктом якого є “кадрове оновлення”. Крім того, там ідеться про ревізію регуляторних актів і скасування платних послуг у державних установах.

Внеском у боротьбу з корупцією В. Ющенко назвав судову реформу, яка стартує наступного року.

Коментуючи реформу в освітній галузі, В. Ющенко наголосив, що її завданням є зробити вищу школу доступною для всіх і забезпечити рівні умови відбору абітурієнтів до навчальних закладів. “Для цього ми формуємо систему зовнішнього тестування”, — сказав Президент, додавши, що ця система сприятиме боротьбі з шабарацтвом у вузах. “Ми переконані, хто переможе в освіті — переможе в світі”, — наголосив він.

Щодо медичної реформи, Президент визначив її зміст як “спрямованість на медицину первинного рівня”. Глава держави підкреслив, що в бюджет наступного року будуть закладені кошти для підвищення зарплат медикам, які працюють на селі, та закупівлю обладнання і автомобілів для їхньої роботи.

Не оминув Президент України і трудних питань нашого часу, які хвилюють суспільство:

— У парламенті ми не завжди знаходимо єдність українських інтересів. У нас вистачить мужності сказати про наші помилки, про те, що не вдалося.

Багато часу було втрачено через прорахунки, відверті помилки, через втручання уряду в ринок, у цінову політику. Ці кризи — бензинова, м'ясна, цукрова — це не те, чим ми можемо пишатися. Прикро, що Україна закрила економічні зони, понад п'ятсот проектів, серед яких було багато гарних інвесторів, які розгортали свої починання в Україні. Ми виправляємо ці конфлікти. Ми переконані, що реприватизація мала бути більш коректною, не відлякувати бізнес, не ставити під сумнів гідність і законність багатьох проектів.

Говорячи про формування українського уряду, української влади — мій підхід був ясний і зрозумілий.

У мене був один критерій. Перша позиція: на найвищі пости я рекомендував тих людей, які стояли на Майдані у мене за спиною, які пройшли всі випробування парламентських і президентських виборів. Я хочу, щоб ви почувли: жодних людей, окрім тих, яких акцентував Майдан, в українській владі не було. Це ті люди, які сформували значні кроки, що стосуються Помаранчевої революції. І кожен мав достатню повноту влади. Це люди професійні, вони пройшли велику політичну школу, готові творити благо для України. Ці люди були єдиною командою тут, на сцені, і я вірив, що вони будуть єдиною командою, увійшовши в службові кабінети.

І коли я бачив, як із кожним місяцем у цій команді почав пропадати командний дух, я говорив із кожною стороною про неприпустимість цих процесів. І ті зусилля, які я робив, починаючи з останніх тижнів серпня, мирячи одну сторону з іншою, посилюючись на мету нашого Майдану, були марними.

Президент В. А. Ющенко детально проаналізував причини втрати “командного духу” серед висуванців Майдану. *(З огляду на важливість цієї теми ми повернемося до неї в наступному числі “СП”.)*

День свободи на Майдані Незалежності саянув не лише сподіваннями на кращі часи, на перемогу, але й впевненістю, що задумане здійсниться. Без перебільшення — серцем цієї впевненості є наш Президент, якого слухала цього вечора вся Україна. Тож навіть тим, хто сумнівається, варто дослухатися до його слів.

— Ми повинні об'єднатися, — сказав Віктор Ющенко. — Ми повинні подати одне одному руки. Ми повинні пам'ятати одне — виклик, який стоїть перед нами на виборах у парламент у 2006 році — це не вибори прем'єр-міністра. Це відповідь на те, чи збережеться те, що ми завоювали і що ми називаємо українською демократією, чи ми передамо це у спадок колишній владі.

Я готовий зробити все для нашої єдності.

Ми повинні отримати перемогу демократичних сил у березні 2006 року. Це наша обіцянка, тому що переможні вибори президента України можуть бути переможними лише при демократичних перемогах на виборах у парламент України у 2006 році. Це єдине ціле, це не можна розділяти. І тому, шановні друзі, говорячи про це, я хотів би звернутися до вас, що сьогодні є на цьому Майдані і торік був тут.

Україні потрібні активність усіх громадських структур, які захищають свободу, демократію і права людей. Потрібні пильні відповідальні медіа, які говоритимуть громадянам правду. Потрібні енергійні підприємці, які рухають вперед її економіку і створюють робочі місця. Україні потрібна енергія і патріотизм усіх громадян, об'єднаних любов'ю, свободою.

Присягаю, я готовий зробити все для нашої єдності. У першу чергу, — для об'єднання тих сил, які разом були на Майдані і сповідають його цінності. Тільки наше порозуміння є гарантією всіх змін, про які ми щойно говорили. Я ще раз нагадую про силу, яку дала нам українська свобода.

Сьогодні, як і завжди, ми будемо святкувати День Української Свободи. Він буде нагадувати, що вільні і єдині, ми досягнемо всього, що на Майдані проголошене метою нації. Збудеться мрія про процвітаючу вільну незалежну Україну! Слава українському Майдану, слава кожному із вас, слава вільній українській нації, слава Господу Богу і слава Україні!

Наш кор.

МИТЬ ВІЧНОСТІ НА ПРОТИВАГУ ЧАСУ

...Я стояла біля “Зимного Потoku”, між “Коломиєю” та “Одесою”. А люди прибували й перебували, як вода. Здавалось, уся Україна переведена в масштаб столиці. Умить пооживали давні заповіді, усі полум'яні слова полум'яних поетів, заговорила Книга Книг, і вірилось у кожную букву...

“Досягнута в миттєвості вічність лишасться навіки, “вічне” і є те, що залишається навіки, але ми самі випадаємо із миттєвості вічності і знову вступаємо в час”.

Ці слова Миколи Бердяєва хочеться згадати тепер, коли підходимо до річниці нашої революції з гіркотою і розчаруваннями — могутня націєтворча енергія, витворена цілим народом у тій миттєвості вічності, здається, розпилена в дріб'язок особистісних чвар... Ми повернулися в час.

Перше, що впало у вічі майже одразу після ейфорії Майдану, — якийсь незбагненний острах оцієї наповненості, самодостатності нації. Здавалось, для багатьох мітингових політиків, які живляться енергією критики й “нищівних викриттів”, оцей спішний поворот “у час” був наче захисним рефлексом. Пригадую, як в одній програмі показували зйомки кліпу відомого поп-співака. У кадрі картинка: він рвучко долає дорогу, вітер рве сорочку, розвіває волосся, а він іде і співає. За кадром — знімальний павільйон: під ногами в артиста — бігова доріжка, за камерою — вентилятор. Доріжка біжить назад, співак топчеться на одному місці, а глядачам здається, ніби він іде вперд...

Спостерігаючи цю картинку, дуже довго не хотілося впускати розчарувань. “Момент істини” настав напередодні Дня Незалежності. У Товаристві політв'язнів та репресованих відзначали 80-річчя Ольги Косовської-Михайличенко — красивої і мужньої жінки, яка віддала за цю незалежність свою молодість і силу. Тільки вдумайтесь у ці цифри: дівчину “забрали” в 16, — а повернулася в 30... А що за ними?

Важко передати словами відверту вбогість приміщення, де зібралася гордість нашого народу, — на тлі яскравого й респектабельного Подолу за вікном воно радше видавалося бункером на хазайському подвір'ї.

Про нещодавню революцію нагадала народний депутат Лілія Григорович. Вона забігла у футболці, наче в будень, і передала ювілярці від нашого Президента орден Княгині Ольги III ступеня. І сказала, що в Україні є дві щасливі людини: довголітній в'язень сумління Левко Лук'яненко, який отримав із рук Президента звання Героя України, і тепер ось Ольга Косовська-Михайличенко...

А через декілька тижнів святкували День Незалежності, і виявилось, що тих “щасливих людей” набагато більше. Президент особисто вручав такий самий орден бабі Парасці за стояння на Майдані, але серед сотень нагороджених я не помітила жодного героя визвольних змагань.

Так, знаєте, приховують коханку перед законною жінкою. Можна шукати виправдань, пояснювати, що скоро вибори, і якщо ми їх програємо, то вся ця революція зведеться нанівець... Але тут ідеться про дуже важливий момент, який засвітив сигнальний вогник небезпеки: у держави, яка не впускає героїв у столицю своєї душі, немає майбутнього.

...Тепер, коли я пишу ці рядки, на Майдан знову з усіх усюд з'їжджається люд. І наче, як тоді: таблички з назвами різних міст, буяння прапорів і тремке очікування чогось хорошего... Ми згадуємо самі себе в момент найвищого піднесення, як щорічно переживаємо Різдво і Воскресіння. Тож наостанку хочеться знову згадати слова філософа про те, що миттєвість вічності, раз досягнута, — залишається навіки.

Марія ЛИТВИН

НЕ НА ЧАСІ, КАЗАЛИ ВОНИ...

ГОВОРІТЬ ПОЕТ

Іноді ловлю себе на хоробливому небажанні гортати сторінки історії України. Може тому, що багато з них мали славний початок і часто безславний кінець. Причини тому були різні. Скажімо, дзвони православного храму навіяли Сагайдачному не зовсім розумну думку повернути козацькі полки від стін Москви. Тоді, Москва ота, здавалась йому не надто поважним ворогом. Хмельницький, розчакнутий тяжкою думою, що за місія впала на голову простого сотника, застряг на підступах до Варшави. Консультатії з ворожками і планетниками та випущений з рук момент у кінцевому результаті привели гетьмана до поразки. Блискуча перемога Виговського під Конотопом була знівельована стратегічно недалекою Іваном Сірко. Танталові пошуки Мазепи розбились об розбрат та зраду більшості козацьких полковників. Руйнація Січі теж відбувалась не без участі колишніх січовиків-зрадників, зокрема недоброї пам'яті полковника Текелі. Усі ми добре пам'ятаємо, чим закінчилась українська революція на початку минулого століття.

Хтось має схильність події ті трактувати як історію зради, інший відповідальність за трагедію перекладає на плечі самого народу, ще інший відповідь на питання вишпортує з мейстофельської борідки Винниченка. Як

би там не було, а “людинолюбство” та стратегічна слабкість останнього підвели Україну до голодоморних страхів і національної амнезії, яку північний сусід має схильність трактувати як остаточну свою перемогу. Звідси ставка на “рускоязычних” у останніх президентських перегонах. Майдан 2004-го показав, що амнезія була не такою глибокою, як того хотілося путінським доброзичливцям та влєсливцям із українського боку. Надто живучим виявився козацький ген. Січ прибукала до Києва, розкинула намети і завола про своє. Її готовність зложити голови кожен з політиків витлумачував на свій бік. Хтось думав — за Ющенка, інші вважа-

ли — за Юлю, Мороз, під нагоду, набрав у легені повітря і гукнув “хай живе Україна соціалістична!”. Почувши мільйонноголосе “слава”, він мрійливо усміхнувся і замислився про політреформу. За карнавальною вовтузною усі вони якось забули про українську ідею та безцінний досвід ОУН-УПА. Їх цілком влаштував нейтральний помаранч і пісенька про “аранжовое небо”. Червоно-чорна колористика дратувала і здавалась тактично шкідливою. “Не на часі, — казали вони. — Штурм не що інше, як провокація...”

Домовленості та компроміси з переможеною, але не розбитою п'ятою колоною дістали свій логічний розвиток у постпомаран-

чевий період. Справа Гонгадзе зависла, основні фігуранти вбивства розповзлись по світу, мов мишенята, і навряд чи у найближчому майбутньому будуть повернені у правове поле України. Подальша мирова з Януковичем привела до амністії дрібним виконавцям фальсифікацій, депутати на місцях одягнули бронежилети недоторканності, а Корчинський, нафабрикував шевченківські вуса, ху-теню осідлав муляж крейсера “Аврора” і ну вимагати землю селянам та фабрики “робочим”. Кучма зітхнув із полегшенням і подумав: “Не так воно страшно, як ввижалося...” Народу, тим часом, не завадив би психоаналітик, з не надуманою вправністю виводити зі ступору розчарувань. Вага зневіри, між іншим, завжди рівнозначна вірі. Чим більша віра, тим більша зневіра. За рівнем невідворотності це щось подібне до закону тяжіння. З цього місця хочеться скомпонувати щось подібне до звернення: “Шановні українці, боротьба тільки починається, отож не падаймо духом. Нас не подолати не тільки тому, що нас багато. Є ще маса цікавих і потужних причин, з якими жодним політтехнологам та політичним спекулянтам ніколи не розібратись...”

P. S. Українська мова почала-ся не з XIX століття, як про це мимить на “5 каналі” політтехнолог Яневський, а Нюрнберзький процес, так мені здається, непрофесійно подавати поза контекстом злочинів комунізму...

● **Андрій ОХРИМОВИЧ**

РЕФЛЕКСІЯ

ПОТРІБЕН СВІЖИЙ ВІТЕР

Багато вже було сказано про Майдан, та в майбутньому, мабуть, буде сказано ще більше. Загальновідома фраза: “Велике бачиться на відстані” — тут, як ніколи, доречно. Проте віншує кожну справу кінцевий результат. Тоді, у шаленстві боротьби за Справедливість усім прихильникам саме Справедливості, а не конкретних імен, кортіло дізнатися, яким буде фінал революції кольору стиглих помаранчів... І що ж? Ми думали, що кінцевий результат — це призначення нового уряду, а виявилось... Що буде завтра — можемо тільки здогадуватися. Ті закони, що приймають для себе самі ж депутати ВР, Пільги. Квартири. Пенсії. Зарплати... Дивно, що насправді піклування про людей не видно, як і того світла в кінці тунелю. Світло, що мало б возіяти насправді, а не в помаранчевих снах. Дуже погано, що підірвано довіру народу. Велику довіру до нової влади, котра не повинна була зраджувати. Що завадило дійти злагоди: якісь непередбачувані космічні явища, вибухи на сонці чи просто власна амбітність та прагнення виділитися?.. Це питання вивчатимуть історики, аналітики, соціологи, науковці загалом. Я ж, як письменник, наголошую сьогодні на емоційному боці (зневіреніх боротьбою за Справедливість людей).

Отож торкнімося проблем молоді... Вони стояли на Майданах! Студенти, шкільна молодь, молоді бізнесмени й безробітні. Як і ті, хто полишив робоче місце через прагнення бути ТАМ, на Майдані. Їм (нам усім) обіцяли мільйон робочих місць. Заробітчани прагнули повернутися додому. Але обіцянки не виконали. Емоційний стан пригнічений.

Де жити? Кредитування дороге. Чим сплачувати кредити на житлове будівництво, коли молода людина безробітна?..

Обіцянки щодо українськомовних видань... Іде передплата 2006-го... Щось-таки світла не видно. Ціни на видання недоступні для мас. У часи іншої революції нашим дідам і батькам утокмачували, що згодом постане комуністичний “рай”. А він, як виявилось, так і не настав. А, може, й був? А ми й не помітили?.. Та лихо з ним, із тим “раєм”. Бо й капіталістичного нам, мабуть, не бачити. Досі немає ідеології держави. Спланованого процесу впровадження мови... Нічого не сталося б із Донецьком, якби сів за парти й вивчив українську: було б менше бандитизму (хоча б на деякий час) у вечірні години, бо ввечері могли б працювати безкоштовні курси. Думаю, що знайшлися б волонтери, які б погодилися працювати...

Удруге в ту саму ріку ввійти неможливо. Зате можливо врешті-решт навчитися працювати. А воляки УПА досі не визнані. Всі помірилися: німці й росіяни, поляки й німці, німці й українці, поляки й українці, а Українці з Українцями — ніяк! Калейдоскоп обіцянок змінюється. На чий користь? Коли кажуть одне, а роблять інше, чекати доведеться безконежно, а життя — не вічне.

Отож ми не переможемо. Але й не переможемо. І ми поки що в очікуванні або другого Майдану, або... Втрачено дуже багато часу. А ми — на терезах Терпіння.

Знаючи ситуацію, уряд повинен діяти за потребами кожного регіону. А тим часом на місцях чекають конкретної вказівки зверху. З кожного конкретного питання. І ніяке самоврядування не змінить психології: з усіх кутків України дивляться на КИЇВ! А Київ — або свариться, або мовчить, або вдає, що нічого не сталося. Сталося! Якщо навесні 2006-го не консолідуються здорові суспільні сили, Україна буде на грані національної катастрофи! Прийдуть хазяйнувати чужинці, а нас матимуть за світових невдах.

Що ж, у медицині стан ейфорії тракують як хворобу, — він виникає переважно після прийняття наркотиків чи алкоголю, допінгів чи передозування деяких препаратів. Стан, що настає потім, може бути затяжною депресією. Небажано, аби це сталося з цілою країною. Ейфорія Майдану пройшла. А дози нових обіцянок не викликають чомусь наростаюче пригнічення. Нині нам потрібний свіжий вітер довіри до влади. Звідки його виглядати? Із степових просторів чи верхів Говерли?

Надія ДИЧКА,
письменниця,
м. Долина, Прикарпаття

●

● **Ліза ЧУМАК,**
м. Конотоп Сумської обл.

СПОМИН ІЗ МИНУЛОГО

ПРИЙШЛИ ЧОРНІ ЛЮДЕ

У мене був яблуневий сад і хата... Біла-біла. У мене був чоловік, діти — хлопчик і дівчинка. У хаті було чисто, світло. Ліжко з ясеня, стіл ясеневий, скриня. Усе такого теплою солом'яного цвіту, що коли сміялися діти, в хату входило сонце... Навіть надвечір.

Довгими зимовими вечорами в нас не бувало сумно. Втомившись гратися з кидцем, малюки сідали ближче до вікна — там світліше. То був умовний знак для мене. Зі старовинної, ще моєї бабці, скрині виймала пуделко... Вмощувалися і втрюх уже вкотре зачудовано перебирали родинні таємниці. Бурштинове намисто, срібні дідівські перстені й дукати... У маленькому полотняному мішечку — пасмо волосся. Коли дід забирали на війну, бабця ножицями втіла йому білявого кучеря. Якось так повелося в родині, що всі чоловіки мали лляне волосся, а жінок вибирали з чорними косами... “А чому?” — питали мене діти... Я не знала, як відповісти...

А потім минула зима, і я вже не знала відповіді на багато запитань. На всі запитання... Той час пам'ятаю тьмяно. Наче уві сні. Тому що у мене був дід, сад, родина. А потім не стало нічого...

Прийшли чорні люде. Спочатку забрали чоловіка. Я не дивилася на них. Дивилася у лице своєму чоловіку, бо знала, що його беруть на смерть. І знову як у сні... Чорні руки, кошлаті брови, кров у моєму роті. Бурштинове намисто востаннє зблиснуло й захрило у чийсь бездонний пазусі... І ще різні звуки. Жалобне мукання наших корів, прощальне іржання гнідого... “Мамо, чому?” — питали мене діти... Я не знала, як відповісти. Чому розпорили наші подушки? Чому побили тарелі? Чому зарубали всіх курей, а яйця, наносивши в купу, потовкли кирзакми? Чому зрубали наш сад, над яким уже висіли перші бджоли? Чому? Чому?

Уляна ГЛІБЧУК

●

АКТИВНА ПОЗИЦІЯ

Мені 30.10.04 виповнилося 68 років. Я лікар-педіатр Конотопського медучилища, голова Конотопської “Просвіти”, член виборчої комісії дільниці № 2, що розташована у школі № 14. Голова виборчої комісії — директор школи, основний склад комісії — вчителі школи. Коли на дільниці закінчилося голосування і були підраховані голоси, виявилось, що Янукович не переміг, хоча один із членів комісії з-за пазухи кинув до бюлетенів із урн фальшиві бюлетені. Тоді голова виборчої комісії Демеха Інна Володимирівна внесла пропозицію: “Шановні! Нам у роботі весь час заважали спостережці зі штабу Ющенка: завадили кинути бюлетені до урн, зчинили галас, коли ми ті бюлетені кинули на столи, де вже лежали бюлетені з урн, і швиденько все перемішали, то я пропоную зняти з Ющенка 15 голосів”. Уся комісія проголосувала “за”, тільки я була “проти”. На що голова мені: “Ліза Семенівно, перестаньте грати в демократію”. Я наполягала на своєму. Побачила, що бюлетені, які збираються везти до ТВК, упаковані недбалю, удвох із учителькою школи перепакували їх, перев'язали шпагатом, кінчики шпагату заклеїли папірцями з печаткою. Зі штабу Януковича мене попередили, щоб у другому турі я мовчала. Я пообіцяла мовчати. Але подумала, що перегляну стопку бюлетенів за Януковича, щоб там кожний 5-й не був бюлетенем за Ющенка. Та Інна Володимирівна вирішила інакше, вона підступно вивела мене зі складу комісії, не пустила мене

на дільницю і з посвідченням “Преса”. А коли 24.10.04 о 18.35 повідомили про перемогу Януковича, я чорними літерами записала, що оголосили про загибель України.

Коли телефонує син із Києва: “Мамо, ти у відчай? Не горюй! Оголошено акцію непокорі”. Господи! Радість яка! І пішов рости Майдан. Я не змогла поїхати до Києва, але

УКРАЇНА ПОНАД УСЕ!

послала гроші на підтримку, пекла пиріжки, а молодші возили до Києва, у Конотопі був свій майдан, мітинги, агітація за Ющенка: Ющенко — син української землі, син українського народу. Син не зрадить матері, не зрадить свого народу!

І ось третій тур виборів. Я знову член виборчої комісії на тій же дільниці. Перед самими виборами майже дві доби була в дорозі: їздила по внука у м. Хмельницький. Але о 6.45 була на дільниці і молила Бога, щоб Він дав мені сили провести вибори. Красиво, спокійно йшли ці вибори. Підрахунок голосів показав, що Ющенко з майже удвічі більшим рахунком переміг Януковича. Щастю й радості не було меж. Учителі були засмучені. З протоколом поїхала до штабу Ющенка. Там — сила-силенна людей. Тільки й чуєш: “Як на Вашій дільниці?” — “Ющенко”. Оце ПЕРЕМОГА! Щастя, надія — Україна відродиться, Україна буде!

Та пройшов майже рік. І нічого. Ведеться боротьба

проти української мови, як велась і раніше, у так званих “українських” школах панує російська мова, діти відверто кажуть, що не люблять української мови, патріотичним вихованням дітей займаються ветерани ВВВ, “афганці”, ветерани КППС (КПУ). Усі країни світу — багатонаціональні. Але кожна людина повинна знати державну мову тієї країни, де вона живе, не забуваючи своєї рідної. В Україні всі народи знають, що вони можуть спілкуватися між собою, навчати дітей рідної мови. Та мало хто вчить дітей поважати і знати державну мову. Навпаки, зросійщені українці, росіяни вимагають надати статус державної мови російській. Є велика країна з російською державною, хоч там живуть й інші народи, та ніхто не вимагає надати статус державної своїй мові. А в нас протягується навіть така вимога, що чиновник повинен знати російську мову, аби на догоду українофобу розмовляти з ним. А може, ще й для грабіжника тримати на видному місці ключі від квартири?

Люди добрі! Чому ми майже в кожному числі “СП” плачемося на утиски нашої мови, духовності, культури? У нас є Верховна Рада законотворюча. А своїх же законів вона не виконує: частина депутатів відверто ігнорує державну мову. У нас є Президент — Гарант Конституції. То чому вони не виконують своїх обов'язків? Яка перемога? Розчарування.

● **Ліза ЧУМАК,**
м. Конотоп Сумської обл.

ВКЛОНІМОСЯ ПАТРІОТАМ

КРИТИЧНИМ ОКОМ

У перші місяці після Майдану майже фізично відчувалися дружні потиски рук співвітчизників, які проходили гарт у наметах. Нині тепло правиць вивітрилося, обличчя друзів з усіх куточків України та обриси листопадового Хрещатика розпливлися в тягучому тумані переоцінки цінностей. Сталось тільки те, що сталося, “хоч ти сказись, хоч збожеволій” (Василь Стус). Але важливо було не озлобитися на себе, не рвати душу плачами, не забути однодумців і постійно нагадувати новій владі: без Майдану їй не судилося б зійти на трон. І учасникам Помаранчевої революції все вдалося зробити. Вони не змаліли в душі, не дали безнадії взяти гору над вірою в добро, справедливість, порядність. На жаль, за останній час міцні ливни, які пов’язували Майдан і сцену, витончилися, стали блаґенькими ниточками, втратили надійність. Влада торкається їх байдуже, при-

наймні без натхнення. Майдан як творчість утрачено безповоротно, а на зміну високому осяянню прийшов повзучий прагматизм. У філософії та психології Майдану було щось близьке до язичництва, його обрядів, міфів і символів. А ще Майдан сприймається як одна народна пісня, чи як Гімн “Ще не вмерла...”, чи як Шевченкова дума. Повернення до вимог Майдану — це майже сюрреалістична подорож у нікуди. Знову й знову згадувати вчорашній Майдан — катувати себе нинішнього. Та оскільки мандрівка в минуле не буває, надто ж влади української. Зрештою, влади сутнісно української, ніколи не було й поки що немає. Квітує якийсь химерний конгломерат наднаціональності чи позанаціональності, володарює всеїдний покруч псевдоукраїнськості. При цьому майже не плекається священна наці-

волі й неволі, любові й ненависті. А ще ж було протистояння честі та безчестя. Смерть обминули, ненависть подолали, непевну волю здобули, а ось безчестя не викинули на смітник. Таки забули наші сценографи, що крапелька ганьби — це вже ніж у серце Майдану. Згорнувши намети, сцена, яка стала владою, безперечно, відчула полегшення й почала незагайно та неухильно “редагувати” письмення Майдану, по-своєму згортати сувої історії. Ту історію, яку Майдан творив без вина. Та, сп’янівши від перемоги, він хотів бачити владу носієм відво-йованих ідеалів, утіленням совісті, справедливості, людяності. Однак, як відомо, ідеальної влади не буває, надто ж влади української. Зрештою, влади сутнісно української, ніколи не було й поки що немає. Квітує якийсь химерний конгломерат наднаціональності чи позанаціональності, володарює всеїдний покруч псевдоукраїнськості. При цьому майже не плекається священна наці-

ональна крона, що вінчає загальнолюдське дерево. І вже не повторюється, мов заклинання, однозначна формула Майдану, яку найповніше можна передати словами Івана Дзюби: “Неможливо для українця бути людиною, не бувши патріотом”.

Мільйони українців підтверджують вірність ідеалам Майдану. Сила його тяжіння впливає й на ухвали багатьох інших справжніх патріотів, для яких уже стало законом думати про Україну й не брати участі в політичних чварах тих, хто стояв на сцені, а не на Майдані.

Майдан, святкуючи свій перший ювілей, неодмінно зніме маски з усіх можновладців. Прийдімо на ювілейний Майдан, уклонімося йому, бо там не пролилося жодної краплини крові й загартувалося безліч душ, які стали справді українськими. Прийдімо й подивімося в очі нової сцени: “Що ти, владо, з обіцяного зробила для народу?” Майдан запитає про все...

● **Віталій КОРЖ**, народний депутат України

ЛІКНЕП ДЛЯ «ПОМАРАНЧЕВИХ»

ЗВЕРНЕННЯ

Минулої осені, коли більшість наших колег по Спілці письменників заклінило на закликах про народного президента, не в усіх вистачило сміливості й послідовності придивитися, хто ж рветься до влади за його спиною? Нині, чуються ледь не розпачливі письменницькі голоси про гниле навкомовне політикантство “нової” влади, про віддану на відкуп фіскальним органам патріотичну пресу, про припинення підтримки (навіть тієї жебрацької, що була при Кучмі) літературної періодики, про зловтішну помісту служак, які оператив-но перефарбувалися в потрібний колір, діячам культури, що в українській глибинці переко-нували виборця в тому, що його життя одразу стане чи не райським при “новій” владі — найгіршим варіантом буде знову плакатися одне одному на письменницьких зборах чи братам і сестрам із діаспори.

Нині ж, коли сталося так, що з нашою допомогою ці люди “керують” нами, то спробуймо і ми покерувати ними. А для цього — звернути на себе увагу. Бо хіба ж не чули ми таких висло-

вів, що й письменників у країні немає, а якщо є, то хай пишуть так, щоб люди купували їхні твори? Треба навчити апаратника слухати нас.

Як? Спочатку нехай послу-хають вірші. Так, як це робили мої старші колеги-друзі. На моє запрошення приїхати в Сахновщину для зустрічей із “читачами” без вагань відгу-нулися відповідальний секре-тар Харківської письменни-цької організації, письменник-гуморист Микола Возіанов і поети В’ячеслав Романов-ський і Володимир Родіонов. Крім зустрічей із учнями кількох шкіл, ми провели літературний вечір для працівників державних служб і органів місцевого самоврядування. На мій заклик купити книжки гостей услід за начальством до столиків потягнулися й рядові службовці.

Що ж до шкіл, то ситуація була протилежною. Книжки почали купувати учні, схильні до сприйняття справжньої літе-ратури (що її в малих містечках на розкладах годі шукати), а за дітьми підійшли й деякі учителі. Напередодні доводилося вислу-ховувати (у відповіді на прохан-ня не зганьбитися перед гостя-

ми) ниття з приводу низьких зарплат і т. ін. Усе це відомо. Але ж знаємо й про застілля в шко-лах із приводу ювілеїв колег, до-водитьсь бачити, як педагоги купують “базарну” пресу. Тоб-то, перед нами стоїть завдання виховати ще й учителя, для яко-го читання було б і службовим обов’язком і життєвою потре-бою (як для земського вчителя XIX століття). Тож пропоную, шановні колеги по перу: йдіть зі своїм високим словом до тих, кому довірили владу. Не варто сподіватися, що дуже заробите на продажу книжок, але дещо все ж у вас придбають. Страте-гічна мета значно складніша, але посильна: суспільство, на-род повинні читати.

Найгірше буде, коли літе-ратори відійдуть від місії творців і перетворяться на соціальних споживачів. “Дайте нам роботу, а ще краще — соціальну допо-могу, бо ми бідні, пограбовані владою, але нехай ця влада ви-ділить нам шмат хліба для ви-живання”, — ось життєве кредо типового виборця. І ми теж приймемо цю філософію?

● **Володимир ВАКУЛЕНКО**, член НСПУ, смт. Сахнов-щина на Харківщині

ся додому без результату.

Ці та інші моменти Пома-ранчевої революції зафіксува-лися у пам’яті. Бо тут і жертво-ність, і мужність, і розпач, і на-дія, тут голос Франкового духу, “що тіло рве до бою”. І все це реально, правдиво, не награно, не пророховано, не кон’юнк-турно. І всі ці українці — на лезі бритви. І всі вони — хоча стояли нижче від сцени — є вищими, ніж дехто з тих, хто був на сцені. Бо прийшли на Майдан не здо-бувати портфелі, а відстояти ідею вільної України, спалю-жену за попередні роки Неза-лежності. А ще — тут ілюстрація того, як недалеко було до сти-хійного вибуху, і не була б та ре-волюція безкровною... Проду-мана тактика? Сценарій? Чи Божа воля? Тоді я спостерігала чимало моментів, коли люд-ський чинник міг зруйнувати і сценарій, і тактику. Тож не по-бачить тут вищої логіки і вищо-го благословення — тільки не-зрячий.

● **Леся ТКАЧ**

МИ — НЕ РАБИ!

ЧОМУ РОЗПЛЕТЕНА КОСА...

У маршрутному автобусі № 3 Херсона, на склі, що відгороджує місце водія від сало-ну з пасажирами, я раптом побачила кольо-ровий фотомонтаж, що зображував Юлію Тимошенко... навіть не знаю, як сказати... Без одягу, з волоссям, що хаотично розвію-валося в різні боки. Зверху над цим паскві-лем було написано: “Чому розплетена коса, а на очах бринить сльоза...”, а зліва: “Юля, ми тебе кохаємо”. Зображення шанованого політика спочатку вразило мене, потім ви-ликало образу й гіркоту за нас із вами.

Політик — найперше представник якоїсь ідеї в суспільстві. Він може бути правий чи лівий, прогресивний, консервативний чи лі-беральний, він може бути грамотний і не ду-же — усі ці речі можна й потрібно обговорю-вати. Можна малювати карикатури на полі-тиків, висміювати безладність і невідповід-ність інтересам суспільства якихось ідей, вчинків, популяризованих цими політиками. Зображувати оголеною будь-яку людину без її на те згоди — неможна. Тим більше, полі-тика — як втілену ідею сподівань якоїсь час-тини суспільства. Це ляпас людям, чия ідей-на спрямованість співзвучна переконанням даного політика, лідера, це ляпас усьому суспільству, оскільки таким чином нанесено образу певній його частині.

Безперечно, хтось дуже хотів принизити та образити цю, без сумніву, обдаровану й мужню жінку-політика, бо, як говориться у прислів’ї, у безплідне дерево каміння не ки-дають. Але ж разом із Юлією Тимошенко образу нанесено й людям, які поділяють її погляди на українську національну ідею, на побудову незалежної української держави, на формування бюджетної політики та на багато інших чинників. До чого ж ця асоціа-ція з дівчиною “без комплексів”, до чого слова української народної пісні:

Ой доню, доню, в чому річ,
Де ти блукала цілу ніч,
Чому розплетена коса,
А на очах бринить сльоза?

Хто це “блукав цілу ніч”? Політик, жінка, цілеспрямована професійна діяльність якої має на меті побудову незалежної, заможної, цивілізованої європейської держави?

Ми пересвідчилися, — політика дуже брудна річ. Юлії Володимирівні, як людині сміливій і нестандартній, чорного піару було відлено від заздрісників та ворогів більше ніж достатньо — такі реальні умови жорст-кої конкуренції в боротьбі за владу. Та все ж потрібно знати міру.

Доречно згадати біблійну легенду про Хама, що випадково побачив наготу свого сп’янілого батька Ноя, який заснув у своєму шатрі, та розповів про це двом своїм бра-там. Обидва брати, побравши одяг, увійшли, задкуючи, до Ноевого шатра, й не обертаю-чись, накрили наготу свого батька. Проки-нувшись і дізнавшись про вчинок свого сина Хама, Ной проклинає його сина і нащадка Ханаана: “Проклятий Ханаан, раб рабів бу-де він у братів своїх”.

Ні, ми — звичайні пасажири, що їдуть у своїх справах, і звичайно ж, ми не підгляда-ли “в щілину”, як роздягається Юлія Володи-мирівна. Але ж хтось начебто це зробив за нас і зобразив нам те, що самі ми і не хотіли б бачити, і в думках, як кажуть, не мали. Хто нас хоче перетворити на хамів? Чи знову — на рабів, яким недосяжні ідеали Майдану і Помаранчевої революції? Хтось переступив заборону — межу своєї моральності — і на-магається нав’язати нашим чистим, ні в чо-му не винним душам огиду свого вчинку.

Дуже хочеться знати ім’я цього мерзот-ника і політичну силу, яка пішла на цей вчи-нок. Ні, не для того, аби плюнути в облич-чя, так як було плюнуто в наші душі, а для того, щоб подивитися в очі й запитати:

“Ти знаєш, що ти людина?
Ти знаєш про це, чи ні?”

Оксана ЄВСЄЄНКО, м. Херсон

ПРО ПОЛІТИКІВ

СУЧАСНІ...

За свідченням англійської газети “Дейлі телеграф” (ст. “Захід не пови-нен ігнорувати роль Росії в Україні” від 29.11.04.) Росія вклала в нашу президентську кампанію 300 млн. до-ларів. Потім російській політики зізна-лися: “Ми проіграли битву за Украй-ну”. І зразу почали підготовку до но-вих виборів, ретельніше зваживши, кому віддати свої симпатії. І гроші.

Мабуть, не без їхньої підтримки виходить газета прогресивних соціа-лістів, сама п. Наталія гасає по Украй-ні, розгорнула гарячкову діяльність партія “Союз”, навіть потривожила мо-щі святого Серафима Саровського. Святі отці підставили своє плече. Во-ни теж сприяють руйнуванню україн-ської держави і миру на нашій землі. Згадаймо численні акти агресії, що їх чинили парафіяни, виховані москов-ськими попами в дусі “смирнення й християнської любові”. Свого часу одеський митрополит Агафангел че-рез газету “Юг” вибачився за активне втручання церкви у виборчу кампанію, але антиукраїнська діяльність москов-ської церкви продовжується. Вона спрямована на нищення нашої мови і розпалювання антисемітизму.

Не відстає від них і нардеп О. Костусев: “Мы имеем право на своей земле говорит в своем язы-ке”.

Говорить собі на здоров’я, ніхто вам не забороняє. Але ж ідеться про надання російській мові державного статусу. А чому тільки російській? Ук-раїна ж була і під Польщею. І почасти під Угорщиною.

Може, саме через це деякі наші політики виступають із лозунгами “Кожному хутору — свою державну мову і свою національну ідею”.

Ще більший подив викликають слова “Мы на своей земле”. Коли б це сказав поважний ветеран, який учився ще за “Кратким курсом истории ВКП(б)”, це можна було б зрозуміти. Але чути таке від порівняно молодой людини та ще одного з тих, хто стоїть біля державного керма, щонайменше дивно.

Фактично всі ці вітренки, агафан-гели, костусеви ведуть психологічну підготовку громадянської війни. Вва-жаю, що нардепи повинні скласти іс-пит з історії України, щоб отримати де-путатське посвідчення.

Галина САГАТЮК, м. Іллічівськ Одеської обл.

НА ЗРІЗІ ТЕМИ

Що каже влада?

Із “помаранчевих” найактивніше себе тут позиціонував В'ячеслав Кириленко. Небайдужість до цієї теми він засвідчив, іще будучи міністром праці (запропонував законопроект про внесення змін до Закону “Про статус ветеранів війни, гарантії їхнього соціального захисту”, який надавав би воякам УПА статус учасників бойових дій), і підтвердив першими кроками на посаді віце-прем'єра, провівши засідання урядової комісії, відповідальної за УПА. Результат — ухвалено зміни до вищезгаданого закону й затверджено фаховий висновок групи істориків із вивчення діяльності ОУН-УПА.

Президент, запустивши в суспільну свідомість формулу про примирення, мовчить. Умиває руки? Стиснувши зуби, жертвує задля успіху очолюваної ним політичної сили на виборах уже нечисленними стариками-упівцями, які відстоювали його на майданах 2004-го? Кидає їх як кістку частині свого електорату центрально-східних областей? Бо аж ніяк не віриться, що Віктор Ющенко, попри те, що шанує українських людей, яких воєнні реалії затягнули на фронті, у німецькі концтабори, які постраждали від німецької окупації, не розуміє, що радянська окупація і радянські ГУЛАГи були нічим не ліпші. І що в боротьбі з фашизмом місія вояків УПА в контексті історії української державності нічим не менша, ніж роль радянського воїна в контексті відстоювання інтересів СРСР. Хоча, якщо по-християнськи, то саме прощення ворогів і любов мали б стати основними міралами у вирішенні проблеми об'єднання нації...

Тож, примирення. Ось думки людей, які спостерігали за урочистостями з нагоди відзначення Дня перемоги біля обеліска Слави в Івано-Франківську (травень, 2005 р.)

Микола МАТКІВСЬКИЙ, директор Інституту природничих наук Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника:

— Мій батько воював у Червоній армії, бо росіяни його взяли, дійшов до краю Польщі, був поранений і більше не брав участі в боях. Потім пішов у ліс. Після лісу — 7 років мордовських таборів, після таборів — висилка. Він відзначав 9 травня як день закінчення війни. Та почався інший жах. На жаль, маємо таку історію, що важко зійтися на одній думці. Розумію молодих людей, чії діди були в лісі, які зараз хочуть визнання, що їхні діди боролися за Україну. Можливо, років через 50, коли виросте нове покоління, — якщо підручники з історії будуть правдиві, — настане примирення. Нині відбувається примирення навіть із солдатами Вермахту.

Степан КРИНИЦЬКИЙ, голова Івано-Франківського товариства “Лемківщина”:

— Пам'ятаю травневі дні, коли було проголошено, що війна закінчилася. Що б не говорилося, це була перемога над фашизмом різних кольорів. Разом із тим цьогоріч відзначаю 60 років депортації, бо народився я на етнічних українських землях у Польщі. Гот коли люди святкували мир, обробляли землю і сіяли зерно, нас вигнали зі споконвічних етнічних земель. Це забути так само неможливо. Вирішувати питання треба мудро: хто воював за свободу, повинен отримати відповідний статус і мати відповідні компенсації.

Федір ВОЛОДИМИРСЬКИЙ, голова Братства ОУН-УПА Карпатського краю:

— Радянські ветерани собі взяли такий міт, що вони воювали за Україну. Прошу пані, якби він на фронті сказав, що воює за Українську державу, та ще за самостійну, — політрук застрелив би його на місці. Їх знали вперед за Сталіна, за партію. Там були й наші люди, вони не хотіли воювати, але що робити — не всі могли йти в УПА: мали дітей, сім'ї.

Коли нас визнають учасниками Другої світової війни, що воювали за Українську державу, — тоді всі питання відпадутъ.

Василь ЛЕВИЦЬКИЙ, фронтовий старшина Радянської армії:

— Примирення потрібне і можливе. Ми повинні так, як на фронті: усі, як одна сім'я, бо сім'я — це могутність. Я в 17 років добровільно пішов на фронт. Із трьома пораненнями дійшов до Берліна (я був перекладачем із німецької мови у Конєва).

Степан ГАХ, член братства УПА:

— Я з молодих літ пішов в УПА, був засуджений на 25 років, родину вивезли в Амурську

У КОЖНОГО — СВОЯ ПРАВДА

“Я думаю, що нам слід трохи змістити акценти. Ми говоримо більше про наслідки, а не про причини, а причина полягає в тому, що в одного народу, в однієї країни є дві правди. І... ці дві правди існуватимуть завжди. І справа не в мені, не у вас... Справа в молоді.

Тому необхідна широка гласна дискусія в суспільстві щодо цих двох правд”.

Із виступу О. М. ПЕКЛУШЕНКА (парламентська фракція “Регіони України”) при обговоренні подій, що відбувалися в центрі Києва 15 жовтня.

Навіть не поділяючи думок представників фракції Регіонів, усе ж слід визнати рацію в цих словах депутата від Запоріжжя.

То хто яку правду щодо ОУН-УПА сповідує? Що думає молодь? Подані нижче спостереження не претендують на всеохопність соціологічного дослідження. Проводити такі дослідження з визначення відсотків свідомого й несвідомого сприйняття теми; рівня поінформованості населення, зокрема молоді; чинників, що забезпечують максимальне володіння об'єктивною інформацією про Українську Повстанську Армію, і чинників, які сприяють поширенню неправдивої інформації, мали б структури, що займаються розробкою державозміцнюючих перспективних стратегій, — аби упередити можливість спекулювання цим історичним контекстом.

Спостерігаючи за розвитком теми УПА в суспільно-політичному мисленні, неможливо не зауважити гальма, які перешкоджають прогресувати їй у логічному, мотивованому руслі, — що стало б ґрунтом для прийняття рішень, які зробили б цю тему неконфліктною, вивели б її з категорії актуальних проблем розвитку українського соціуму на рівень історичного об'єкта. Ці гальма — стереотипи, наявні в понятійно-оцінковому резерві і простих громадян, і політиків.

На якому фундаменті маємо будувати українську державну

область, мене переслідували всі роки. Тому дуже радів, коли відродилася українська держава. Та бачите — слава і честь не тим ветеранам, котрі воювали за Україну, а тим, котрі до сьогодні проти України виступають, досі шанують червоний прапор держави, яка вже не існує.

Вважаю, що всі ветерани повинні примиритися. Тих ветеранів, що воювали проти німецької армії, — тепер вони в організації Юхновського, під синьо-жовтими прапорами йдуть, — ми їх уже давно визнаємо. Але ті ветерани, котрі йдуть під червоними прапорами і називають нас бандитами, які не хочуть визнати незалежну Україну, — яке може бути з ними примирення? До того ж ми з ними не маємо ніякої бійки, суперечки. Лише прикро, що держава нас досі не визнала, а їм такий пріоритет. А вони ж не воювали за незалежну Україну! Вони били німецьку армію, — тут їхня заслуга безперечна. Та потрібно, щоб вони нарешті змирилися, що Україна — самостійна держава.

Василь Михайлович, член братства УПА:

— Я в сотні не був, мене не пустив Крук, станичний, бо він хотів, аби були свої люди в селі. Я працював у селі: доглядав хворих, поранених... Потім мене сексотів продали... Скільки нашого народу винищили задурно, скільки повивозили до Сибіру, катували! Вони потрапили вбивати оунівців, видирали їм очі, вуха, носи відрізали, глумилися над трупом... Я це все пам'ятаю, бо на власні очі бачив. Ми викрадали з-під сільради тіла оунівців, аби вони не знущалися над ними. А нам кажуть: “Україна і Росія — братні народи”. Який це братній народ?! Це ж кат.

Василь ЗВАРИЧУК, член братства УПА:

— Був час воєнний, і боронилися, хто як міг. Боронили свої сім'ї, свій край. Але визнають тих, що прийшли хтозна-звідки й окупували нас. Закінчення Другої світової для мене не було визволенням, як і для будь-кого на наших теренах: це була заміна окупанта окупан-

хату? На основі прищеплюваних нам свідомісних пріоритетів радянського минулого? Чи на основі націєтворчих потуг? Хіба факт існування УПА не має бути однією з фундаментальних цеглинок при спорудженні сучасної міцної державної будівлі для нації? Визначити раз і назавжди засадничі основи української нації, назвати речі своїми іменами, — і тоді побачимо дорогу державного поступу, тоді не підемо манівцями.

Нині ж спостерігаємо зміцнення понять, що заводять суспільну свідомість у хащі. Наприклад, час уже визначитися із трактуванням історичних понять і явищ із позиції української держави, а не колишньої радянської республіки. То “Велика жовтнева соціалістична революція” — чи “більшевицький переворот”? Радянський Союз для української нації — це Вітчизна чи імперія-завойовник, а звідси: “Велика Вітчизняна” — чи “Друга світова імперіалістична війна”, “радянське визволення” чи “радянська окупація”? А якщо вже бути дуже відвертими, то пролиття крові ворога на війні, у справедливому бою за святу справу захисту Вітчизни — світова громадськість виправдовує. То чому ж антиукраїнські сили так перебільшують вагу крові сексотів, зрадників, нищих людей, які стали жертвами у боротьбі УПА за незалежність? І ми, безтямно, починаємо виправдовуватися в тому, в чім виправдовуватися не слід... А якщо копнути глибше, то таких крапок над “ї” потребує чимало подій на конкретних зрізах української історії. Поставимо ці крапки — то й житимемо своєю правдою, а не так, як писав Т. Шевченко: “Як німець покаже, ще й до того історію нашу нам розкаже”.

Пропонуємо образки, що відтворюють окремі відтинки суспільної думки про УПА, а також виокремлюють із розмаїтого спектра громадян України носіїв характерних настроїв. У кожного з них у руках — свій список. І щоб ці списки періодично не стикалися на державному полі, державні мужі

повинні нарешті дати захисний щит тим, хто відстоює українську правду, і вибити зброю з рук ополченців за ідеали відмерлої радянської системи.

15 жовтня на Майдані Незалежності: маршем пройти не вдалося

Фото Івана Пилипенка

том ще в тисячу разів жорстокішим. По закінченні війни у нас тривала боротьба і мучення — скільки людей повбивали, понищили, повивозили, що, ой, Господи. На Сибір — дітей, старих — у вагонах-товарняках везли: поки довезли — дорогою повикидали вже мертвих...

І досі немає правди. Дивіться, ті, що в Чехословаччині, в Угорщині танками дітей душили, — учасники бойових дій. А тих, хто справедливо боровся за свою державу, за свій народ, — називають бандитами.

Микола ГЛЮЗДИНЬ, член братства УПА:

— Дуже багато говорять про примирення. Я сам служив у Повстанській Армії, був сотенним. Як можна примиритися, якщо вони, енкаведисти, перевдягалися у нашу форму, вбивали людей по селах — і казали, що це “бандери” роблять. Що робили вони в 1939 році? Заарештовували, убивали, скидали ще теплі у могили в лісах. Вони й далі вклоняються Леніну. Хто такий Ленін чи Сталін для українців? Вони нищили наш народ, усю Західну Україну намагалися вивезти в Казахстан, у Магадан, а сюди заселяли росіян. Вакуум, який виник у суспільстві після того, як понищили цвіт нашої нації, заповнили чужі люди з чужими цінностями. Тому зараз між народом таке непорозуміння.

В Івано-Франківську живе той, хто вів слідство наді мною, мучив мене, катував так, що мене відливали водою... А я зараз маю першим подати йому руку? Того ніяк не може бути. Чому я вступаю в Повстанську Армію? Бо бачив, що витворяла ця система з 1939 року. Ми воювали за Україну, і ми ніяк не признані... Як можна це розуміти?!

“Цей не примирився і не примириться”, — сказав про нього побратим.

Гадаю, тут малося на увазі не тільки примирення з отими посивілими воїнами радянської системи, що, почепивши ордени, йдучи парадом, намагаються повернути собі колишній настрій святковості. Бо нині й вони спантелічені — так усе змішалось: пішла у

небуття їхня країна; сьогодні кажуть — то була імперія зла; і духовні поводири їхні, виявляється, лжепророки, і герої їхні — не герої, а кати; а що найгірше — учорашніх “бандитів” нині хочуть визнати воїнами свободи і їм кричать: “Героям слава!”

Йдеться про неможливість примирення з несправедливістю сьогодення. Говорять, хто прощає образу, той закликає до іншої. Так, це не по-християнськи. Так, у кожному конкретному випадку, у стосунках “людина—людина” не маємо права повертатися до давнього: око за око. Бо й марно сподіватися суду над тим чи іншим ревним служакою радянської системи, який тортував “ворогів народу”, ненавидів люто все українське, ненавидить і нині.

Не повернеш назад подій: на сцені української історії кожен зіграв свою роль — хто ката, хто — стражденного за ідею. Та скалічені долі вояків УПА, тисячі нізачо замордованих у застінках НКВД простих, далеких від політики українців, тисячі нерозквітлх кохань і нездійснених, згвалтованих надій — таки волають про справедливість.

Відстоювати ту справедливість нині береться молодь. Активісти Івано-Франківської молодіжної організації КУН улаштували протестну акцію під гаслом “ВИЗНАННЯ ОУН-УПА!”

Двоє братів-близнюків, не члени організації, трималися поблизу юних кунівців. Один із братів так пояснив, чому вони тут, поцейбіч живої мліщескої стіни, що відділяла ветеранів визнаних від ветеранів невинних:

— Возвеличують одних, а про інших забувають. Стільки років нам нав'язували хибне бачення, оцінки. Борців за волю називали зрадниками. Ніхто нічого до пуття не знав. А хто нищив місцевих мешканців: хіба не комуністи, коли прийшли сюди? Звичайно, багатьом радянським орденоносцям вигідно кричати, що бан-

дерівці — зрадники, бо в іншому випадку довелися б визнати свої злочинні дії проти місцевого населення. На Східній Україні взагалі не знають правди.

Біля юних братів періодично з’являлася старша жіночка, мабуть, їхня бабуся, і переконувала хлопців піти з цього протестантського кола. В її очах і словах був страх, прищеплений у свідомість радянським буттям: усе, що пов’язане з ОУН-УПА, таврується, переслідується, підлягає знищенню. І буття новоукраїнське, на жаль, не витравило цього ментального пережитку минулої системи. Як не ліквідувало також злочинно байдужого ставлення до тих, хто свідомо йшов на смерть, на муки, на заслання і вигнання — за нашу свободу. Їх залишилося небагато, більшість відійшло, не дочекавшись не те що матеріальних пільг, а й слова пошани.

“Несправедливо” — говорять їхні очі. “Несправедливо” — і здригається голос, і зрадливо тече слюза, і не стримують її вже залізний гарт і дух колишнього воїна за державу. Бо держава — зрадила.

“Боротьба Української Повстанської Армії за незалежність України: правда і вимисли” — “круглий стіл” на цю тему організувало товариство “Знання” України.

У Зоряній залі Київського планетарію, де проходив захід, було людно як на робочий час буднього дня. То кого ж цікавить тема УПА? Більше половини присутніх — військові: офіцери і солдати-терміновики. Зрозуміло, для них це заняття з політосвіти. Прекрасно! Нехай знають служиві, най замислюються, най стають свідомими громадянами.

Поруч зі мною сидить ветеран Радянської армії. Груді в орденах. Із паличкою. Худий, знищений, ба, навіть, якийсь збідований. Трохи далі — інший. Також із орденами — самовдоволений, ситий — розкинувся у кріслі.

Я не побачила людей в одностроях УПА. Проте тих, хто мав би відстоювати правду вояків за незалежну Україну, упізнала: на почесному місці на сцені — останній головнокомандувач УПА Василь Кук, у залі — греко-католицький священник, літня пані у вишиванці... Та хто чим дише, з’ясувалося під час виступів. Змінити суспільне ставлення до вояків УПА, визнати їх воюючою стороною за Українську державу у Другій світовій війні, надати їм соціальні гарантії й пільги, якими користуються радянські ветерани, — такі основні тези виступів “за” встановлення справедливості щодо тих, чії молоді роки або й усе життя пройшло під гаслом “Здобудемо українську державу або померемо у боротьбі за неї”. Ці виступи супроводжувалися вигуками із зали: “Бандити недобитые”, — кричав збідований ветеран; “Дура старая. Примирение? — разве через 100 лет!” — дуднів інший.

Були й промовці, які або повторювали байки енкаведистських ідеологів про УПА, або лавірували на межі знання правди й за-своених у радянські часи стереотипних оцінок. А коли на сцені хтось із них брався змальовувати картини жорстокості й кровожерності бандерівців, які, мовляв, перехоплювали поїзди з пораненими й добивали нещасних, то частині присутніх важко було втриматися, аби не кричати “Брехня!” Уже ж стільки говорено, що такі акції проводили самі енкаведисти — з метою дискредитації повстанського руху! Чи не знає цього один із промовців, який працював у той час на Західній Україні секретарем райкому комсомолу і “бачив все на власні очі”? Навіщо поширювати ці побрехеньки? Радянська ідеологічна машина добре попрацювала, аби витворити в уяві мешканців східних і центральних областей України образ людожера-бандерівця, який і рідних не пощодує.

На тлі таких промовців виграшно заявили про себе представники молодого покоління — фаховий історик, член молодіжної організації, офіцер — учасник війни в Афганістані. Вони оцінюють українську історію і сучасність не через призму нав’язаних ідеологем, а на основі незалежного аналізу фактичних матеріалів.

А виразну ілюстрацію місця теми УПА у свідомості українського загалу я здобула, намагаючись поспілкуватися із солдатами-строковиками. Жоден із них не продемонстрував наявності власної думки (або хоч за-позиченої) щодо ОУН-УПА. Мовляв, не отримували інформації ні в школах, ні в училищах... Та й було видно, що цих хлопців — по-

У КОЖНОГО — СВОЯ ПРАВДА

тенційних захисників держави — більше цікавить штучне зоряне небо планетарію і штучні ефекти космічного руху, аніж з’ясування причини того, за що реально, але давно, лилася українська кров...

Кажеш, нині інші війни — ну, то іншу зброю куй.

Іван Франко

Громадське обговорення на тему “ОУН-УПА крізь роки до сучасності” в межах проекту “Наука при каві” організувала Київська міська організація Молодіжного Націоналістичного Конгресу в Національному університеті “Києво-Могилянська академія”.

У заході взяла участь останній командир Української Повстанської Армії генерал-хорунжий **Василь Кук**, декан факультету соціальних наук і соціальних технологій

Василь Кук — головний командир УПА

НаУКМА **Сергій Квіт**, відомий публіцист і літератор, випусковий редактор тижневика “Шлях Перемоги” **Віктор Рог**.

Розповідь Василя Кука про національно-визвольну боротьбу кінця 30-х—початку 50-х була орієнтована на аудиторію. Він акцентував, що ідею боротьби за Вільну Україну відродили й надали їй дієвої сили такі ж юні й завзяті, як студенти, що сидять перед ним, — усупереч пересторогам старших: “Нам казали: Та з чим ви, хлопці, будете ту державу будувати? Як ви без зброї, без організації — з мотикою на сонце будете йти?!”

Член проводу ОУН, для кого боротьба за Велику Українську державу стала основним гаслом і способом життя, давав позитивні установки, які мали б веселити у юні серця прагнення служити рідній нації і ставити перед собою високі життєві орієнтири: “Ви, студенти, повинні готувати себе до великих завдань, які перед вами постануть, а нині від вас вимагається значно більше, бо ви маєте нині колосальнючу інформацію, маєте Інтернет, ви мусите піднятися на вищий рівень, ніж молодь минулих часів, бо вберете незалежність — так само нелегко, як і здобувати її. Мусите працювати над собою”.

“Могилянці” мають стати елітою нації, аби заповнити існуючий вакуум водночас національно-свідомих і високофахових кадрів в усіх сферах державного буття: “Теперішні керівники держави не виховані в національному дусі, вони — діти цієї системи. І мусите змінити їх ви і по-іншому заспівати пісню про українську державу. Ви нині повинні сказати, якої України хочете”.

Василь Кук наголосив: “Існує багато мітів про Другу світову війну, точніше, багато брехні — і щодо дати, і щодо причин і характеру: то була ніяка не Велика Вітчизняна, а імперіалістична війна”.

Студенти не тільки ставили запитання щодо українського визвольного руху, а й цікавилися думкою одного з провідників УПА про різні боки українського життєбуття. Приміром, про ставлення до Рун-віри пан Кук відповів так: “Треба знати й шанувати давні національні традиції. Але ми прийняли християнство, яке дає краще розуміння Всесві-

ту, то відновлювати нині Рун-віру — значить, поширювати розбрат у нації. Треба створювати одну Помісну Українську Церкву: там, де є одна релігія, вона об’єднує націю”.

Для ілюстрації — ще кілька запитань і відповідей:

— Яку політичну силу підтримуватимете на парламентських виборах?

— Я не прийшов сюди вас агітувати. Треба мати власний розум, аби розібратися, де правда, а де брехня.

— Як оцінюєте діяльність дивізії СС “Галичина”?

— Вони воювали проти Радянського Союзу, але не воювали проти Західного фронту, перейшли на його бік. Нині це найбільша патріотична націоналістична організація за кордоном.

— Чи воювали в УПА представники інших національностей?

— У німецькій армії були відділи з представників 10 чи 15 національностей. Ми направили до них дівчат, — і після того вони перейшли на наш бік. (У залі — оплески).

— Як розрізняєте поняття “націоналіст” і “патріот”?

— Націоналіст — той, хто активно діє, реалізує свої ідеї. Патріот — лише балакає про неньку-Україну, лежачи на печі, а націоналіст, як писав Іван Франко, гавкає щораз, аби вона не спала.

Сергій Квіт звернув увагу студентів на те, що навіть оцінюючи діяльність УПА з точки зору прагматичної, не можна не відзначити, яку силу має віра у святу справу: “Вони вірили — і сталося”.

Віктор Рог дав своє бачення місії організації українських націоналістів в історії України: “Вони робили свою справу: вшановували героїв, загиблих за Україну, вивчали Шевченка.... Коли не було можливості здійснювати легальну роботу, вони робили її підпільно, тільки з’явилася можливість діяти легально — вони вийшли і проголосили акт про незалежність 30 червня 1941 року. Коли німці почали репресії, — знову пішли в підпілля, а з’явилася можливість — вони організували УПА... “Українська Повстанська Армія — це феномен, це продовження національно-визвольних змазань початку століття... Не було би героїв Крут — не було б січових стрільців, не було би Міхновського, Донцова, Петлюри — не було б УПА. Не було б УПА — не було б і Українського національного фронту, не було б і Гельсинської спілки і Народного руху України — не було б і сьогоднішньої держави... Слава Богу, що такі люди, як пан Василь Кук, дожили до того часу, коли маємо українську державу, але дуже болить нам, молодим, і я уявляю, як болить їм, що в цій державі не вшановані вояки ОУН-УПА. Це просто абсурдно. Маємо українську державу де-юре і де-факто,

“УПА — завжди сучасна: доки існує питання Незалежної України, доти існуватиме питання УПА”.

Василь Кук

маємо символи, за які проливали кров вони, і які шматували і палили ті, яких ушановують нині на державному рівні. Маємо вулиці, досі названі іменем Леніна, Касановича... Та немає в Центральньо-Східній чи Південній Україні ні вулиці Шухевича, ні Петлюри, ні Бандери... Якщо взяти з юридичної точки зору, то сьогодні, згідно з чинним законодавством, ворогами української сучасної держави є хлопці, які загинули під Крутами, ті, хто загинув під Базаром...”

15 жовтня на Хрещатику біля колони прихильників ідеї визнання ОУН-УПА ми зустріли лідера гурту “Тартак” Сашка Положинського і поцікавилися, що робить тут кумир молоді:

— Я солідарний з людьми, які прийшли сюди, аби виступити за визнання Української Повстанської Армії як єдиної сили, яка в часи Другої світової боролася за Незалежність України.

Чимало українців не дуже знають, що таке УПА... Тому мирна святкова хода Хрещатиком вояків УПА привернула б увагу української громадськості до проблеми, що в Незалежній Україні, навіть після подій Помаранчевої революції, досі не визнані ті люди, які боролися саме за незалежність, за Україну.

А ось інші думки. Їх уперто нав’язував молодий чоловік (добрий оратор і ерудит).

— Я сторонник того, щоб не ворошить прошле. Єсть і єсть. Потому что пол-України веріт в одно, пол — в другое. Давайте лучше будем строить самолёты.

— А ви за Україну не розписуйтесь! Хто ви такий, аби брати на себе таку відповідальність? — сплюменіла черкашанка, обурена закидами молодика, який перед тим доводив їй, що немає ні української культури, ні літератури.

— А те дедушки, что воевали в советской армии, их что, не надо уважать? Ми же победи-ли Германию, этого нельзя забывать... Меня воспитували, что надо своей Отечество любить, историю свою любить, а ветеранов ува-жать. Точка, — уперто відвойовував свою правду молодик.

До розмови бралися і сиві, й безвусі:

— Про яке “отечество” ви говорите?

— Маю отечество било Советскій Союз, а сейчас это Россия — Украина. Это Отечество, которое победило фашизм. Отечество людей, которые родились до 1991 года.

— Але нині ви мешкаєте в Україні і є громадянин України...

— Но мы должны помнить своей прошлое.

— Але ж минуле України, її героїчне минуле — то і є УПА!

— А вот в России тоже есть такая дилема — белие і красние, но у них нету таких свар. Эта тема — табу.

— Що ви порівнюєте?! Там і ті, й інші — одна нація, “россияне”, вони не тягнуть Росію під іншу державу, а у нас ті, що кричать проти УПА, знову тягнуть Україну під Росію, вони взагалі не є національно мислячими українцями...

— Это было так давно, что давайте не будем ворошить... Давайте идти за информационными технологиями. Что вы жёйотё, жёйотё. В России Путин сказал... — і далі глуховперто продовжував своє словоблуддя, суміш советського патріотизму, великоросійства і новітніх технологій — такі собі хліб і кров сучасного манкурта.

— Що ви знаєте про УПА? — запитувала **Олеся Дзира** у своїх ровесників, київських школярів. Отримані відповіді спонукають замислитися. Особливо тих, хто формує навчальні програми, складає підручники з історії, словом — має дбати про виховання громадян, свідомих історії власної держави.

Андрій: УПА — Українська піхотна армія. Ставлюся до ідей УПА добре. Вони боролися за свободу Батьківщини. І я підтримую те, що УПА була проти Росії і відстоювала права України.

Максим ІІ., Артем, Яна: УПА — Українська Повстанська Армія.

Максим К., Саша, Сергій, Олексій: Нічого не знаю, нічого не чув.

Ярослав: УПА — упав на гвоздь, ушибся.

Яся: УПА — Українська партія анархістів.

Прохуренко Олена: Про УПА я знаю чимало. Спочатку Українська Повстанська Армія називалася бульбівцями, а потім лише УПА. Ця організація в період Другої світової війни боролася на два фронти. Вона виступала проти Німеччини і Росії. Не залишила своєї діяльності і після війни, підпільно протистояла ворогам. Дії УПА були помітним гальмом на шляху радянізації західних областей України.

Юля: УПА складається з трьох букв: “у”, “н”, “а”.

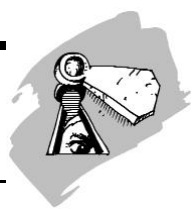
Женя: УПА — Українська Повстанська Армія, існувала в період Другої світової війни і після неї. А більше я нічого не знаю.

Сидоренко Саша: Я знаю, що УПА — Українська Повстанська Армія, була в період Другої світової війни, воювала проти Німеччини і Росії. До УПА входило мало людей, але всі вони були патріотами.

Ігор: Що це таке?

Міхєєва Ліда: Про УПА я чула від моєї бабусі. Її історії були захоплюючими. Деякі з моїх сільських друзів мали прадідів, що були членами Української Повстанської Армії. З історії відомо, що УПА в період Другої світової війни протистояла нацистам і більшовикам. Вона відстоювала права України і боролася за її суверенітет. У наш час мало хто знає про заслуги вояків УПА і про те, що саме ця організація проклала сходинокку до вільної України.

● Матеріали підготувала **Лєся ТКАЧ**

ЛЮДИНА — ВСЮДИ ЛЮДИНА

Микола Миклуха-Маклай у козацькому сюртуці 1886 р.

НАЩАДОК ТАРАСА БУЛЬБИ

Протягом тривалого часу ім'я Миклухи-Маклая асоціювалося тільки з дикими, людоджерними папуасами, які мешкали десь на краю світу. Радянська ж історіографія називала його "выдающимся русским ученым — этнографом и путешественником". І це було типовим явищем. Росіяни присвоювали всі досягнення народів імперії виключно собі. Серед цих славетних імен — і такі українці, як Микола Гоголь, композитор Бортнянський, письменник, композитор і співак Максим Березовський, науковець Вернадський, винахідник перших ракет у Росії інженер Засядько, мітрополит Дмитро Туптало та ще дуже багато великих людей.

Тим часом рукописи й інші матеріали архівних фондів тієї ж Росії виявляють цікаві подробиці біографії Миколи Миклухи-Маклая. Ці документи зберігаються у Санкт-Петербурзі.

Отже, слово за документами. І не тільки російськими.

Рідний дядько Миколи Миколайовича Миклухи-Маклая Григорій Ілліч — старший батьків брат — учився й товаришував із письменником Миколою Васильовичем Гоголем. Гоголь, у свою чергу, зацікавився родинними переказами Миклух. Їхній предок Охрім Макуха був курінним отаманом у Війську Запорозькому. Разом з Охримом за визволення України з-під польської шляхти воювали три його сини: Омелько, Назар і Хома. Та Назар закохався у шляхетну панночку і перейшов на бік поляків. Сховався в обложженій запорожцями фортеці. Зганьблені брати Омелько і Хома вирішили викрасти брата-зрадника, аби судити його козацьким судом.

Украти — вкрали, але натрапили на варту на відході з фортеці. Омелькові з бранцем удалося втекти. А Хома в нерівному бою з польською вартою загинув.

Курінний отаман Охрім власноруч стратив сина-зрадника.

Гоголь любив слухати цю оповідь Маклая та поклав її в основу свого гучного роману "Тарас Бульба".

Такою ж непересічною особою був і правнук Охріма козак Степан Макуха, прадід Миколи Миклухи-Маклая на прізвище Махлай. Це слово означає "капловухий", "недопепа". Козаки на прізвища не скупилися. Під час російсько-турецької війни 1722 року під містом Очаків Степан Махлай, що командував кін-

Ім'я цієї людини по праву займає одне з почесних місць у світовій науці. Немає такого материка, де б не побував Миклуха-Маклай. Його вітали в багатьох країнах світу. Особливо плідно він працював в Австралії та на островах Нової Гвінеї. Мешканці Нової Гвінеї вважають його своїм співвітчизником.

Але доля видатного вченого — філософа, антрополога, етнографа, анатома, біолога, географа, письменника, художника тісно пов'язана з Україною. Свою Батьківщину — Україну — Микола Миклуха-Маклай любив. Він нею пишався.

ною сотнею, відзначився. За військову кмітливість і безприкладне героїство йому присвоєно чин хорунжого та жалувано дворянство. Степана викликали до Петербурга. Сама "гробителка" українського козацтва імператриця Катерина II особисто піднесла козакові Махлаєві Дворянську грамоту й повісила на шию стрічку з бойовим орденом Володимира I ступеня.

Та козак лишився козаком. Поруч із прізвищем на казенних паперах за звичаєм запорожців мусив писати прізвище "Махлай". Назвати себе лопухом-недотепою не дуже-то й хотілося. Та й прізвище "Макуха" Степанові, тепер уже дворянину, не дуже пасувало. Макуха — млявий, ніякий, така собі соняшникова вижимка від олії, корм для худоби. І козак сфабрикував із надто простецького "Макуха" чудернацьке малозрозуміле "Миклуха", а прізвище "Махлай" із зміненою буквою "Маклай" написав через дефіс.

Запорожці Охрім Макуха та його доблесний правнук Степан Миклуха були легендарними героями, гордістю роду. Та навіть елементарних портретів славетних козаків не було. Обидва вони для Миклух уособлювалися у гоголівському Тарасі Бульбі. Саме образ Тараса Бульби маленький Микола Миклуха-Маклай постійно бачив у батька на столі.

Після смерті батька Микола Миколайович знайшов документ про дворянську приналежність їхнього роду з подвійним прізвищем Миклуха-Маклай і навіть фамільним гербом. На гербі зображений козак із піднятою шаблею на тлі фортечної брами.

РОЗКИДАНІ ПО СВІТАХ

Австралійський письменник українського походження Дмитро Чуб пильно досліджував сліди вченого-мандрівника Миклухи-Маклая. Вони разом із фотографом і літератором Пилипом Вакуленком написали не одну книжку про Маклая та Нову Гвінею.

Одна з них, а саме "Слідами Миклухи-Маклая", починається промовистими словами: "На весняних вологих вітрах, долаючи великі відстані, птахи повертаються з теплих

країв до рідних місць на Україну. Тут народилися вони, тут народяться їхні діти. Вони всі разом з початком холодів полетять у теплі краї, щоб повернутися до рідних гаїв, осель..."

Щось подібне відбувається і з українською людністю, яку крижаний вітри воєн та злигоднів і досі розкидають по світах.

Маклая багато хто хотів би мати за свого. Бо він усюди, крім Антарктиди, бував. Скрізь лишив свій сильний слід. І ще б! Така могутня постать на лану науки! Саме прізвище "Миклуха", звичайно, було козацьким ім'ям — Микола. Батько Миколи Миклухи-Маклая теж був

Мати Миколи — Катерина Семенівна. Жила і похована в Малині на Житомирщині

Миколою. Походив Микола Ілліч зі Стародубського повіту на Чернігівщині. Із книги-розвідки Олександра Іванченка "Дорогами Маклая" видно, що рідня Маклаїв була патріотичною українською. Батько працював на будівництві Петербурзької залізничної станції. Це не завадило йому культивувати в сім'ї творчість Тараса Шевченка. Микола Ілліч читав у рукописах Шевченкові поеми "Гайдамаки", "Катерина", "Кавказ". Він навіть клопотався про звільнення опального Кобзаря із заслання. Відомо, що допомагав Шевченкові грошима: вислав на заслання 150 карбованців. За це інженера-капітана Миколу Ілліча Миклуху-Маклая в 1856 році звільнили з роботи і хотіли навіть судити, але тяжка хвороба — сухоти — врятувала його від суду.

З архівних матеріалів сестри Миколи Миколайовича Миклухи-Маклая Ольги видно, що її брат-науковець любив Україну, їздив до матері й рідні в Україну, писав листи. Україні не соромився, Україною пишався. Про це яскраво описують земляки вченого з Житомирщини, наші сучасники, науковці Микола Костириця і Василь Тимошенко в однійменній книжці "України не соромився, Україною гордився". Сестра Ольга свідчить у документах, що її брат Микола писав статті в оборону прав України вслід за подібними статтями Миколи Гоголя. Автор вислав їх до Росії, але вони там були знищені, як припускає дослідник. Бо автор у статтях критикував царську політику щодо України.

Народився Микола Миколайович Миклуха-Маклай, за даними

австралійського дослідника Френка Грінопа, в місті Малин на тодішній Київщині, в маєтку своїх батьків. І ранні польські джерела подають таку ж інформацію. Проте російські біографи твердять, що Миклуха-Маклай народився в Росії в колишній Новгородській губернії. Це повторювали і новітні радянські джерела.

Пилип Вакуленко використовує цікавий факт із маловідомих австралійських видань про Миклуху-Маклая у своїй книжці "В джунглях Нової Гвінеї". Кімнату нащадків (синів) Миклухи-Маклая прикрашає портрет їхнього діда в українській вишиванці.

КОРІННЯ І КРОНА. ОБЕРЕГИ

Катерина Семенівна, мати Миклухи-Маклая, походить із родини лікаря Семена Федоровича Беккера. Він був одружений із польською дворянкою Лідією Шатковською. Тут проглядає іронія долі сюжету з гоголівського "Тараса Бульби". Семен Беккер, він же Фрідріх фон Беккер, був німцем. До Росії приїхав 1812 року боротися проти невинного йому Наполеона.

У бою був поранений. У Могиловському шпиталі познайомився і заприятелював з однополчанином прем'єр-майором Іллею Захаровичем Миклухою. Там же, у Могилові, молодий військовий медик Беккер зустрів свою майбутню дружину Лідію Шатковську. Через тридцять років уже вихрещений у православ'я Семен Беккер знову перетинається з Миклухою. Цього разу — із сином однополчанина Миколою Іллічем Миклухою. Беккер із групою лікарів виїхав на боротьбу з якоюсь епідемією саме на залізницю, якою керував інженер Микола Ілліч Миклуха. Миклуха згодом гостював у Москві в родині Беккерів і закохався в їхню доню Катерину Семенівну. Вона займалася музикою і захоплювалася живописом. Музику й живопис любив і Микола Ілліч. Можливо, саме це їх і зблизило. Вони поборали-

"Почувати себе сином людства не означає забути рідний дім".

Микола Миклуха-Маклай

ся. Потім у родині Миклух майже всі п'ятеро дітей любили музику й живопис. Щоправда, найстарший — Сергій — із десяти літ цілком віддався вивченню юридичних наук. Коля з Олею ще до гімназії малювали ілюстрації до творів Гоголя. Володя малював тільки море й кораблі. Вечорами читав у голос щось із Шевченкових творів. Або з Гете чи Міцкевича (і Гете, й Міцкевич були з родинної дерева цієї сім'ї). Шатковські походили від Міцкевичів, а Беккери — від Гете. Тому книжки Гете і Міцкевича разом із повістю Гоголя "Тарас Бульба" Микола Миколайович Миклуха-Маклай завжди возив із собою. Гете він доводився внучатим небожем, а Міцкевичу — небожем. У часи небезпечних подорожей ці книги, як і образ предка — українського козака, — його підбадьорювали, надихали та оберегали.

Далі буде.

● **Марія ВЛАД**

СЛОВО Просвіти

Засновник:
Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА
Ярема ГОЯН
Павло МОВЧАН
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

Заступник
головного редактора
Марія ЛИТВИН
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Відділ мови
Олександра ТКАЧ
270-55-57

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ просвітнянської роботи
Ольга СКРИПІНА
279-49-47

Літературний редактор
Тамара МАРТ
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://
slovo.prosvita.com.ua

Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617

Видруковано з готових фотоформ на комбінаті "Преса України" у середу. Зам. № 3301247

Загальний наклад — 38500

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій посилання на "Слово Просвіти" обов'язкове.

Передплатна ціна, враховуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.
на 1 рік — 37,86 грн.